

คำชี้แจง

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สิริวัฒนา สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงตั้งกรรมการตรวจชำระแบบเรียนขึ้นคณะหนึ่ง และพระมหาทองสีบ ป. ๘ วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นกรรมการ ผู้เรียบเรียงร่างพุทธศาสนสุภาษิตนี้ เมื่อคณะกรรมการตรวจชำระแล้ว จึงให้พิมพ์เป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ สำหรับใช้เป็นหลักสูตรนักเรียนชั้นประถมศึกษาไป.

ในการตรวจชำระพุทธศาสนสุภาษิตนี้ มีข้อควรชี้แจง ดังนี้

๑. อาศัยคำนำในพุทธศาสนสุภาษิตฉบับเดิมว่า " มีเวลาทำน้อย ระเบียบที่จัดไม่เรียบร้อยไปโดยตลอด " ดังนี้ ภายหลังจึงได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงต่อมาหลายครั้ง เช่นการแยกหมวดกรรม แก้คำแปล และเพิ่มใหม่เป็นต้น คราวนี้ได้แก้รูปปรับปรุงใหม่ เพื่อให้ยุติเป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑.

๒. พุทธศาสนสุภาษิตเล่มแรกมี ๒๔๕ ข้อ พิมพ์ครั้งที่ ๘/๒๔๖๖ เพิ่มขึ้น ๓๗ ข้อ ครั้งที่ ๑๐/๒๔๖๗ เพิ่มขึ้น ๒๔๕ ข้อ และครั้งที่ ๑๓/๒๔๗๒ เพิ่มขึ้น ๘๖ ข้อ รวมเพิ่มใหม่ ๓๗๒ ข้อ รวมทั้งสิ้นมี ๖๒๑ ข้อ ส่วนในการตรวจชำระครั้งนี้ (ที่ ๑๔/๒๔๗๓) ได้ตัดที่เสียออกเสีย ๑๖๐ ข้อ แต่เพิ่มใหม่อีก ๓๕ ข้อ จึงยุติเป็นพุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๑ มีสุภาษิต ๕๐๐ ข้อ.

๓. พุทธศาสนสุภาษิตนี้ มีอรรถเป็น ๒ อย่าง คือ แสดงสภาวะธรรม ๑ แสดงโอวาท ๑ การคัดเลือกสุภาษิตได้ถือหลักนี้ และเว้นภาษิตอื่นอันแย้งกับพุทธวจนะอย่าง ๑ เว้นคำปฤญญาหรือแสดงมดีอันขัดกับอรรถทั้งสองนั้นอีกอย่าง ๑.

๔. การจัดหมวดกรรม ได้เรียงตามลำดับอักษร ในหมวดหนึ่ง ๆ นั้น ที่เนื่องด้วยอรรถ ก็เรียงไว้ตามลำดับอรรถ ที่เนื่องด้วยธรรม ก็เรียงไว้ตามลำดับธรรม ที่เนื่องด้วยบุคคล ก็เรียงไว้ตามประเภท ที่เนื่องด้วยโอวาท ก็เรียงไว้ตามข้อห้ามและคำสอน.

๕. คำแปลทั้งปวงอาศัยรูปเรื่องบ้าง อรรถกถาบ้าง สำนวนภาษาบ้าง มีบางข้อที่พึงแก้ไขคำแปลแปลจากฉบับก่อน ๆ เพราะได้

หลักฐานตามที่กล่าวแล้วนั้นเป็นสำคัญ.

๖. เลขบอกที่มาแห่งสุภานิตินั้น ๆ ได้ค้นคัดจากพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ ๔๕ เล่ม บางสุภานิตินี้มีหลายคัมภีร์ ก็ได้ระบุอักษรย่อและเลขหน้าไว้หลายแห่ง อักษรย่อและเลข หมายความว่า ชื่อและหน้าและคัมภีร์นั้น ๆ เช่น พุ. ธ. ๒๕/๒๕. หมายความว่า ขุททกนิกาย ธรรมบท พระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ หน้า ๒๕ ดังนี้ เป็นต้น.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

คำนำ

(สำหรับฉบับที่ ๒)

หนังสือนี้เรียบเรียงขึ้น โดยกระแสพระราชดำริแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานเป็นของแจก ในงานเลื่อนกรมข้าพเจ้าเป็นกรมหลวง ที่ทรงเป็นพระราชธุระส่วนพระองค์ โดยฐานที่ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นผู้ใหญ่ของข้าพเจ้า มีความแจ้งในพระราชปรารภต่อไปนี้.

ต่อมาในรัชกาลปรัตยุบนี้ จัดหลักสูตรสอบความรู้องค์นักธรรมขึ้น หนังสือนี้ได้ใช้เป็นหลักสูตรสำหรับตั้งกระทู้ให้เรียงความแก่ ที่พิมพ์ครั้งที่ ๑ หมดไปแล้ว จึงให้พิมพ์ขึ้นใหม่เป็นของมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นครั้งที่ ๒.

กรม - วิชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๘ มิถุนายน ๑๔๕๘

คำนำ

(สำหรับฉบับที่ ๑)

อันคำสุภาษิตย่อมเป็นที่นิยมของหมู่ชนทั้งหลาย แม้ต่างชาติต่างภาษาและต่างศาสนา ต่างก็มีสุภาษิตในหมู่ของตน ผู้ที่ขึ้นตามความนิยมให้ถูกแก่คราว แต่ก็เป็นที่ธรรมดาของความคิดที่ปรากฏ แก่ใจของปราชญ์ ถึงจะไม่ได้รับความคิดจากกันมาโดยทางใดทางหนึ่ง ก็ยังดำริร่วมกันได้ก็มี แต่ข้อที่ต่างก็มีเหมือนกัน เพราะความนิยมของฝ่ายหนึ่งย่อมต่างจากของอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คำสุภาษิตทั้งนั้น ย่อมเป็นคำสั้น ๆ จำได้ง่ายทั้งไพบุระมีความกว้าง ผู้ผู้ขึ้นเลือกความกล่าวให้เป็นที่จับใจ. ฝ่ายของไทยเราก็มีหลายอย่าง มีสุภาษิตพระร่วงเป็นต้น ที่เลือกความมาจากบาลีก็มีบ้าง เช่น โลกนิติ. ความคิดรวมสุภาษิตนี้ขึ้น ก็เพื่อจะเลือกคำสอนฝ่ายพระพุทธศาสนาไว้ในหมวดเดียวกัน จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ฝึกสอนผู้ศึกษา และผู้ปฏิบัติในทางนั้นอีกเรื่องหนึ่ง เช่นหนังสือนวโกวาทที่เป็นอยู่บัดนี้. เพราะเหตุนั้น ในที่นี้ไม่ได้เก็บสุภาษิตของพวกถือลัทธิอื่นมากแล้ว มีแต่คำที่มาจากพระคัมภีร์ฝ่ายพระพุทธศาสนา คำที่สั้นก็ได้ชักมาไว้ตรง ๆ คำที่ยาวเกินกว่าต้องการในที่นี้ได้ย่นให้สั้นลง แต่คงใจความตามเดิม คำเช่นนี้ได้เรียกว่านัย ได้แปลความไทยกับทั้งได้บอกที่มาไว้ด้วย อีกอย่างหนึ่ง คำที่ท่านผู้รู้ปริยัติทั้งหลายอื่นบ้าง ข้าพเจ้าเองบ้าง อาศัษมติข้างพระพุทธศาสนาผู้ขึ้นไว้ เพื่อประโยชน์เฉพาะเป็นข้อสุภาษิตบ้าง เพื่อประโยชน์อื่นบ้าง เข้าพวกกันได้ก็นำมารวบรวมไว้ด้วย แต่ข้างท้ายได้บอกนามผู้แต่งหรือหนังสือที่แต่งไว้. ข้อสุภาษิตในเรื่องนี้ ได้จัดสงเคราะห์เข้าเป็นหมวด ๆ เช่นว่าด้วยปัญญาหรือความสัตย์ ก็รวมไว้ตามพวก และชื่อหมวดนั้น ก็จัดเข้าลำดับอักษรอื่นเพื่อค้นหาง่าย.

หนังสือนี้ เรียบเรียงขึ้นโดยกระแสพระราชดำริแห่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังมีแจ้งต่อไปนี้ เพื่อพระราชทานเป็นของแจกในงานเดือนกรมข้าพเจ้า ที่ทรงเป็นพระราชธุระส่วนพระองค์ โดย

ฐานที่ทรงตั้งอยู่ในทีเป็นผู้ใหญ่ของข้าพเจ้า. มีเวลาทำน้อย ระเบียบที่
จัดไม่เรียบร้อยไปโดยตลอด และคัมภีร์เป็นที่มาบางแห่ง ก็ต้องอ้าง
แต่ที่เป็นชั้นรอง เช่นมังคลัตถทีปนี ที่ชักคำในแห่งอื่นมากล่าวไว้อีก
ต่อหนึ่ง ถึงอย่างไรก็พอจะยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย
ซึ่งกล่าวแล้วในข้างต้น.

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ร.ศ.^{๙๙}. ๑๒๕

นโม พุทธาย

๑. อุตตวรรค คือ หมวดตน

๑. อุตฺตา หเว ชิตฺติ์ เสยฺโย.
ชนะตนนั้นแหละ เป็นดี.
บุ. ฐ. ๒๕/๒๕.
๒. อุตฺตา หิ กิร ทฺุทฺทโม.
ได้ยินว่าตนแล ฝึกได้ยาก.
บุ. ฐ. ๒๕/๓๖.
๓. อุตฺตา สุทฺุโท ปุริสสฺส โชติ.
ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นแสงสว่างของบุรุษ.
สั. ส. ๑๕/๒๔๘.
๔. อุตฺตา หิ อุตฺตโน นาโถ.
ตนแล เป็นที่พึ่งของตน.
บุ. ฐ. ๒๕/๓๖,๖๖.
๕. อุตฺตา หิ อุตฺตโน กติ.
ตนเทียว เป็นคติของตน.
บุ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๖. อตฺตทา หิ ปรมํ ปิโย.

ตนแล เป็นที่รักยิ่ง.

อง. สตฺตค. ๒๓/๕๕.

๗. นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ.

ความรัก (อื่น) เสมอด้วยตนไม่มี.

ต้. ส. ๑๕/๕.

๘. อตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสุตฺติ.

ตนทำบาปเอง ย่อมเศร้าหมองเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จู. ๓๐/๑๑๖.

๙. อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนา ว วิสุขฺมตฺติ.

ตนไม่ทำบาปเอง ย่อมหมดจดเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จู. ๓๐/๑๑๖.

๑๐. อตฺตตฺถปญฺญา อสุจํ มนุสฺสา.

มนุษย์ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตน เป็นคนไม่สะอาด.

บุ. สุ. ๒๕๑๓๓๕.

๑๑. อตฺตานํ ทมยฺนตฺติ ปญฺชิตฺตา.

บัณฑิต ย่อมฝึกตน.

ม. ม. ๑๓/๔๘๗. บุ. ฐ. ๒๕/๒๕. บุ. เถร. ๒๖/๓๘๕.

๑๒. อตฺตานํ ทมยฺนตฺติ สุพฺพตา.

ผู้ประพฤติดี ย่อมฝึกตน.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๔.

๑๓. อุตตนา หิ สุทนต์น นาคิ ลภติ ทูลลภ.

ผู้มีตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้สิ่งที่พึงซึ่งได้ยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๔. โย รกขติ อุตตานิ รกขิตโต ตสฺส พาหิโร.

ผู้ใดรักษาตนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็ป็นอันรักษาด้วย.

อง. นก. ๒๒/๔๑๗.

๑๕. อุตตานิเจ ปิยํ ชญญา รกขเขยฺย นํ สุรกขิตํ.

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ควรรักษาตนนั้นให้ดี.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๖. ปรีโยทเปยฺย อุตตานิ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺทิตโต.

บัณฑิตพึงทำตนให้ห่างแหว่จากเครื่องเศร้าหมองจิต.

ส. มหา. ๑๕/๒๕. บุ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๗. อุตตานิเจ ตถา กยิรา ยถญฺมมนุสฺสาคฺติ.

ถ้าพร้าสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้นนั้น.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๖.

๑๘. อุตตนา โจทยุตตานิ.

จงเตือนตนด้วยตนเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๑๙. ปฏิมเสตมุตตนา.

จงพิจารณาตนด้วยตนเอง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๖.

๒๐. ทศกคา อุทธรตตตทานัน ปงเก สนโนว กุณชโร.
จงถอนตนขึ้นจากหล่ม เหมือนข้างตกหล่มถอนตนขึ้นฉะนั้น.
บุ. ฐ. ๒๕/๕๘.
๒๑. อตตทานุรกี ภาว มา อทยหิ.
จงเป็นผู้ตามรักษาตน อย่าได้เค็ดร้อน.
บุ. ชา. ปกัณณก. ๒๗/๓๗๒.
๒๒. อตตทานณจ น ฆาเตลล.
อย่าฆ่าคนเสี่ยเลย.
บุ. ชา. มหา. ๒๘/๒๗๕.
๒๓. อตตทานัน น ทเท โปโส.
บุรุษไม่พึงให้ซึ่งตน.
ถึ. ส. ๑๕/๖๐.
๒๔. อตตทานัน น ปรัจจเซ.
บุรุษไม่พึงสละเสี่ยซึ่งตน.
ถึ. ส. ๑๕/๖๐.
๒๕. อตตทานัน นาตลวตเตย.
บุคคลไม่ควรลีมตน.
บุ. ชา. คีส. ๒๗/๕๐๓.
๒๖. อตตทตถึ ปรัตถณ พหุนาปี น หาปเย.
ไม่ควรร่าประโยชน์ตน เพราะประโยชน์ผู้อื่นแม้มาก.
บุ. ฐ. ๒๕/๓๗.

๒๗. อุตฺตทานญเจ ปิยํ ชญญา น นํ ปาเปนํ ตัญเช.

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรประกอบตนนั้นด้วยความชั่ว.

ถึ. ศ. ๑๕/๑๐๔.

๒๘. ยทตฺตครหึ ตทกฺขพฺพมาโน.

ติดตนเองเพราะเหตุใด ไม่ควรทำเหตุนั้น.

ขุ. ศ. ๒๕/๔๘๖.

๒. อปฺปมาทวรรค คือ หมวคไม่ประมาท.

๒๙. อปฺปมาโท อมตฺปทํ.

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย.

ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘. ขุ. ชา. ตี. ๒๖/๕๒๔.

๓๐. อปฺปมาทญจ เมธาวิ ฐนํ เสฏฺฐจิว รกฺขติ.

ปราชญ์ย่อมรักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์ประเสริฐสุด.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ถึ. ศ. ๑๕/๓๖. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๘. ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

๓๑. อปฺปมาทํ ปถิสฺสนฺติ.

บัณฑิตย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท.

ถึ. ศ. ๑๕/๑๒๖. อง. ปญจก. ๒๒/๕๓. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. ขุ. อิติ. ๒๕/๒๔๒.

๓๒. อุปปมาเท ปโมทนุติ.

บัณฑิตย่อมบันเทิงในความไม่ประมาท.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๓๓. อุปปมตฺตา น มียนุติ.

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๘. บุ. ขา. ตี. ๒๗/๕๒๔.

๓๔. อุปปมตฺโต หิ ฌายนุโต ปโปติ วิปลํ สุขํ.

ผู้ไม่ประมาทพินิจอยู่ ย่อมถึงสุขอันไพบูรณ์.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ๘. ๑๕/๓๖. บุ. ฐ. ๒๕/๑๘. บุ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

๓๕. อุปปมตฺโต อุโก อตุเถ อธิคุณหาติ ปญฺหิตโต.

บัณฑิตผู้ไม่ประมาท ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งสอง.

ตี. ๘. ๑๕/๑๒๖. อัง. ปญจก. ๒๒/๕๓. บุ. อิติ. ๒๕/๒๔๒.

๓๖. อุปปมาเทน สมฺปาเทถ.

ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม.

ที. มหา. ๑๐/๑๘๐. ตี. ๘. ๑๕/๒๓๑.

๓๗. อุปปมาทรตา โหถ.

ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ยินดีในความไม่ประมาท.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๘.

๓. กัมมวรรค คือ หมวดกรรม.

๓๘. กมฺมํ สตุเต วิชชติ ยทิตฺถํ หีนปฺปณฺิตตายน.

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทราบและประณีต.

ม. อุป. ๑๔/๓๘๕.

๓๙. ขงฺกิลฺลิจิ สิจฺฉิตฺถํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ.

การงานอะไร ๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก.

นัย-ต้. ส. ๑๕/๖๘.

๔๐. สานิ กมฺมานิ นยฺนติ ทุกฺคตฺถิ.

กรรมชั่วของตนเอง ย่อมนำไปสู่ทุกคติ.

พ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๔๑. สุกริ สาทฺฐนา สาทฺฐ.

ความดี อันคนดีทำง่าย.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พ. อุ. ๒๕/๑๖๗.

๔๒. สาทฺฐ ปาเปเน ทุกฺกกริ.

ความดี อันคนชั่วทำยาก.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พ. อุ. ๒๕/๑๖๗.

๔๓. อกตฺถิ ทุกฺกภูมฺมิ เสยฺโย.

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยดีกว่า.

ต้. ส. ๑๕/๖๘. พ. ฐ. ๒๕/๕๖.

๔๔. ปจฺจมา ตปฺปติ ทุกฺกณฺฐิ.

ความช่วยยอมเผาผลาญในภายหลัง.

ถึ. ส. ๑๕/๖๘. พุ. ฐ. ๒๕/๕๖.

๔๕. กตญจ สุกตํ เสยฺโย.

ความดี ทำนั้นแล ดีกว่า.

ถึ. ส. ๑๕/๖๘. พุ. ฐ. ๒๕/๕๖.

๔๖. น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตปฺปติ.

ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี.

ถึ. ส. ๑๕/๘๑. พุ. ฐ. ๒๕/๒๑.

๔๗. ตญจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ.

ทำกรรมใดแล้วไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นแลเป็นดี.

ถึ. ส. ๑๕/๘๑. พุ. ฐ. ๒๕/๒๑.

๔๘. สุกฺรานิ อสากฺขนิ อคฺตโน อหิตานิ จ.

การที่ไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗.

๔๙. ยํ เว หิตญจ สาธุญจ ตํ เว ปรมทุกฺกัรึ.

การใดแลเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย การนั้นแลทำได้ยากยิ่ง.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗.

๕๐. น หิ ตํ สุกฺกํ โหติ สุกฺกํ ทุกฺกฏการินา.

สุขไม่เป็นผลอันคนทำชั่วจะได้ง่ายเลย.

ถึ. ส. ๑๕/๑๐๔.

๕๑. กลุณการี กลุณณ. ปาปการี จ ปาปก.

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.

ถ. ต. ๑๕/๓๓๓. พุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๔.

๕๒. กมฺมุนา วตฺตี โลโก.

สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม.

ม. ม. ๑๓/๖๔๘. พุ. ส. ๒๕/๔๕๗.

๕๓. นิสมฺม กรณํ เสขุโย.

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า.

ว. ว.

๕๔. กตสฺส นตฺถิ ปฏิการี.

สิ่งที่ทำแล้ว ทำคืนไม่ได้.

ต. ต.

๕๕. ปฏิกฺขเจว ตํ กยิรา ยํ ชญฺญา หิตมตฺตโน.

รู้ว่าการใดเป็นประโยชน์แก่ตน พึงรีบทำการนั้นเทียว.

ถ. ต. ๑๕/๘๑.

๕๖. กยิรา เจ กยิราณนํ.

ถ้าจะทำ ก็พึงทำการนั้น (จริง ๆ).

ถ. ต. ๑๕/๖๗. พุ. ฐ. ๒๕๑๕๖.

๕๗. กเรยฺย วากุยํ อนุกมฺปกานํ.

ควรทำตามถ้อยคำของผู้เอ็นดู.

พุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๒.

๕๘. กาลานุรูปัว ฐุริ นิยุญเซ.

พึงประกอบธุระให้เหมาะแก่กาลเทียว.

ว. ว.

๕๙. รกฺเขยฺย อตฺตโน สารุํ ลวณฺโณ โลณตํ ยถา.

พึงรักษาความดีของตนไว้ ดังเกลีรักษาความเต็ม.

ส. ส.

๖๐. กิจฺจานุกุพฺพสฺส กเรยฺย กิจฺจํ.

พึงทำกิจแก่ผู้ช่วยทำกิจ.

บุ. ชา. ทสก. ๒๓/๘๔.

๖๑. นานตฺถกามสฺส กเรยฺย อตฺถํ.

ไม่พึงทำประโยชน์แก่ผู้มุ่งความพินาศ.

บุ. ชา. ทสก. ๒๓/๘๔.

๖๒. มา จ สาวชฺชมากมา.

อย่ามาถึงกรรมอันมีโทษเลย.

ส. ฉ.

๔. กิเลสวรรค คือ หมวดกิเลส.

๖๓. สงกปฺปราโค ปุริสสุส กาโม.

ความกำหนัดเพราะคำริ เป็นกามของคน.

ต้. ส. ๑๕/๓๒. อง. นกุก. ๒๒/๔๖๐.

๖๔. น สนฺติ กามา มนุเชสุ นิจุจา.

กามทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มีในมนุษย์.

ต้. ส. ๑๕/๓๑.

๖๕. กามฺหิ โลกฺมฺหิ น อตุถิ ติตฺติ.

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๗.

๖๖. น กหาปณฺวสุเสน ติตฺติ กามฺสุ วิชฺชติ.

ความอึดในกามทั้งหลาย ย่อมไม่มีเพราะฝนคือกหาปณะ.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๐. พุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๒.

๖๗. นตุถิ กามา ปรี ทุกฺขํ.

ทุกข์ (อื่น) ยิ่งกว่ากาม ย่อมไม่มี.

พุ. ชา. เอกาทสก. ๒๗/๓๑๕.

๖๘. นตุถิ ตณฺหาสมา นที.

แม่น้ำเสมอด้วยตัณหา ไม่มี.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๖๘. อัจฉา โลกสุมิ ทุชชหา.

ความอยากจะได้ยากในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๖๙. อัจฉา หิ อนนุตโภจรา.

ความอยากมีอารมณ์หาที่สุคมิได้เลย.

ช. ชา. ทุก. ๒๗/๕๔.

๗๐. อัจฉา นริ ปริกสุสตี.

ความอยากยอมเสื่อไสซึ่งนรชน.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๗๑. นตุถิ รากสโม อคคิ.

ไฟเสมอด้วยรากะ ไม่มี.

ช. ฐ. ๒๕-๔๒,๔๘.

๗๒. โลโก ฐมมานั ปรีปนุโล.

ความโลภเป็นอันตรายแห่งธรรมทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๕๕.

๗๓. อติโลโก หิ ปาปโก.

ความละโมบเป็นบาปแท้.

วิ. ภิ. ๓/๕๖. ช. ชา. เอก. ๒๗/๕๔.

๗๔. นตุถิ โมหสมั ชาลั.

ข้ายเสมอด้วยโมหะ ไม่มี.

ช. ฐ. ๒๕/๔๘.

๓๖. กิโยโย จ กามะ อภิปัตถยณฺติ.

ผู้บริโภคนาม ย่อมปรารถนากามยิ่งขึ้นไป.

ม. ม. ๑๓/๔๑๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๓.

๓๗. อุณา ว หุตฺวาน ชนฺติ เทหิ.

ผู้บริโภคนามเป็นผู้พร่อง ละร่างกายไป.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๓.

๓๘. โภคคณฺหาช ทุมฺเมโธ หนฺติ อญฺเฆว อตุตฺถนํ.

ผู้มีปัญญาทราม ย่อมฆ่าตนเองเหมือนฆ่าผู้อื่น เพราะอยากได้
โภคทรัพย์.

พุ. ธ. ๒๕/๖๓.

๓๙. อวิชฺชานิวฺตฺตา โปสา.

คนทั้งหลายอันอวิชชาหุ้มห่อไว้.

วิ. จุล. ๗/๔๐๐. อัง. จตุกก. ๒๑/๕๓.

๕. โทษวรรค คือ หมวดโทษ

๘๐. น หิ สาธุ โภโก.

ความโทษไม่ดีเลย.

ขุ. ชา. นกก. ๒๗/๑๘๘.

๘๑. โภโก สตุอมถิ โลก.

ความโทษเป็นดังสนิมคัสตราในโลก.

ต้. ส. ๑๕/๖๐.

๘๒. อนตุถชนโน โภโก.

ความโทษก่อความพินาศ.

อง. สตุตถก. ๒๓/๕๕.

๘๔. อนุชตมมิตทา โหติ ยิ โภโก สหเต นริ.

ความโทษครอบงำนรชนเมื่อใด ความมีคณยอมมีเมื่อนั้น.

อง. สตุตถก. ๒๓/๕๕. ขุ. มหา. ๒๕/๑๘.

๘๕. อปโป หุตวา พหุ โหติ วฑฒเต โส อชนุติโซ.

ความโทษน้อยแล้วมาก มันเกิดจากความไม่อดทนจึงทวีขึ้น.

ขุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๓.

๘๖. โกโธ ทุมเมธโคจโร.

ความโกรธเป็นอารมณ์ของคนมีปัญญาธรรม.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๘๐.

๘๗. โทโส โกธสมุฏฺฐาโน.

โทสะมีความโกรธเป็นสมุฏฐาน.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๑.

๘๘. นตฺถิ โทสสโม คโห.

ผู้จับเสมอด้วยโทสะ ไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๘๙. นตฺถิ โทสสโม กถิ.

ความผิดเสมอด้วยโทสะไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๙๐. โกธํ ฆตฺวา สฺขํ เสติ.

ฆ่าความโกรธได้ อยู่เป็นสุข.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗, ๖๔.

๙๑. โกธํ ฆตฺวา น โสจติ.

ฆ่าความโกรธได้ ไม่เศร้าโศก.

ถึ. ส. ๑๕/๕๗, ๖๔.

๙๒. โกธาภิกฺขโต กุสลํ ขหาติ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมละกุศลเสีย.

นัย. บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๘๖.

๕๓. โกรธโน ทพฺพณฺโณ โหติ.

คนมักโกรธ ย่อมมีผิวพรรณเศร้าหมอง.

อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๘.

๕๔. ทุกฺขํ สยติ โกรธโน.

คนมักโกรธ ย่อมอยู่เป็นทุกข์.

นัย. อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๘.

๕๕. อโถ อตุถํ กเหตุวาน อนตุถํ ปฏิปชฺชติ.

คนมักโกรธถือเอาประโยชน์แล้ว กลับประพฤตินี่ไม่เป็นประโยชน์.

อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๘.

๕๖. โกรธาภิภูโต ปุริโส ธนชานี นิคจฺจติ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมถึงความเสื่อมทรัพย์.

อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๘.

๕๗. โกรธสมฺมทสมฺมตุโต อายสกุยฺ นิคจฺจติ.

ผู้เฝ้ามั่นด้วยความโกรธ ย่อมถึงความไร้ยศศักดิ์.

อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๘.

๕๘. ญาติมิตฺตา สุหชฺชา จ ปริวชฺเชนฺติ โกรธโน.

ญาติมิตรและสหาย ย่อมหลีกเลี่ยงคนมักโกรธ.

อง. สตุตฺก. ๒๓/๕๕.

๕๕. กุฑุโธ อตุถิ น ชานาติ.

ผู้โกรธ ย่อมไม่รู้ธรรมดา.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๐. กุฑุโธ ฐมมึ น ปสฺสติ.

ผู้โกรธ ย่อมไม่เห็นธรรม.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๑. ยิ กุฑุโธ อุปโรเชติ สุกริ วีย ทุกุกริ.

ผู้โกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยากก็เหมือนทำงานง่าย.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๒. ปจฺจมา โส วิคเต โโกเช อคฺคิททฺทโฆว ตปฺปติ.

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๓. โโกเชน อภิภูตสฺส น ทิปิ โหติ กิณฺณิณิ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมไม่มีที่พำนักสักกนิคเดียว.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๔. หนฺติ กุฑุโธ สฺมาตริ.

ผู้โกรธ ย่อมฆ่ามารดาของตนได้.

อง. สตุตทก. ๒๓/๕๕.

๑๐๕. โกรธาโต ปรากโว.

ผู้เกิดความโกรธแล้ว เป็นผู้วิบหาย.

อง. สตุตก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๖. โกรธี ทเมน อัจฉินุเท.

พึงตัดความโกรธด้วยความข่มใจ.

นัย. อง. สตุตก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๗. โกรธี ปญญา อัจฉินุเท.

พึงตัดความโกรธด้วยปัญญา.

นัย-อง. สตุตก. ๒๓/๑๐๐.

๑๐๘. มา โกรสฺส วสฺส คมิ.

อย่าลุอำนาจความโกรธ.

บุ. ชา. ทุก. ๒๓/๖๕.

๖. ขันติวรรค คือ หมวดอดทน

๑๐๘. ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกขา.

ขันติคือความอดทน เป็นตปะอย่างยิ่ง.

ที. มหา. ๑๐/๕๗. ขุ. ฐ. ๒๕/๔๐.

๑๐๙. ขนฺติ สาหสวารณา.

ความอดทน ห้ามไว้ได้ซึ่งความผลุนผลัน.

ว. ว.

๑๑๐. ขนฺติ หิตสุขาวหา.

ความอดทน นำมาซึ่งประโยชน์สุข.

ส. ม.

๑๑๑. ขนฺติ วีรสฺสลงกาโร.

ความอดทน เป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์.

ส. ม.

๑๑๒. ขนฺติ ตโป ตปสฺสสิน.

ความอดทน เป็นตปะของผู้พากเพียร.

ส. ม.

๑๑๓. ขนฺติ พถํ ว ยตินํ.

ความอดทน เป็นกำลังของนักพรต.

ส. ม.

๑๑๕. ขนฺตีพลา สมณพราหมณา.

สมณพราหมณ์ มีความอดทนเป็นกำลัง.

อง. อฎฐก. ๒๓/๒๒๗.

๑๑๖. มนาโป โหติ ขนฺติโก.

ผู้มีความอดทน ย่อมเป็นที่ชอบใจ (ของคนอื่น).

ส. ม.

๗. จิตตวรรค คือ หมวดจิต

๑๑๗. จิตฺเต สงฺกิลฺลฺหะ ทุกฺคฺติ ปาฎิ กงฺขา.

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกคติเป็นอันต้องหวัง.

ม. มุ. ๑๒/๖๔.

๑๑๘. จิตฺเต อสงฺกิลฺลฺหะ สุคฺติ ปาฎิ กงฺขา.

เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุคติเป็นอันหวังได้.

ม. มุ. ๑๒/๖๔.

๑๑๙. จิตฺเตน นียติ โลกโก.

โลกอันจิตย่อมนำไป.

ส. ส. ๑๕/๕๔.

๑๒๐. จิตฺตสฺส ทมโถ สารุ.

การฝึกจิตเป็นความดี.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๙.

๑๒๑. จิตต์ หนุตฺตํ สุขาวหํ.

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๒. จิตต์ กุตุตฺตํ สุขาวหํ.

จิตที่คุ้มครองแล้ว นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๓. วิหณฺณตี จิตฺตวสานุคฺติ.

ผู้ประพฤติกตามอำนาจจิต ย่อมลำบาก.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๒๔. จิตฺตํ อตฺตโน อชฺชกมกํสุ.

คนฉลาดได้ทำจิตของตนให้ชื่อตรง.

ที. มหา. ๑๐/๒๘๘.

๑๒๕. สจิตฺตปริยายกุสลา ภาเวยฺยู.

พึงเป็นผู้ฉลาดในกระบวนจิตของตน.

นัย-อง. ทสก. ๒๔/๑๐๐.

๑๒๖. เตลปฺตตํ ยถา ปรีหเรยฺย เอวํ สจิตฺตมนุรฺกฺเข.

พึงรักษาจิตของตน. เหมือนคนประคองบาตรเต็มด้วยน้ำมัน.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑.

๑๒๗. สจิตตมนุรุขถ.

จงตามรักษาจิตของตน.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๘.

๑๒๘. จิตตํ รกฺเขถ เมธาวิ.

ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต.

บุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๒๙. ยโต ยโต จ ปาปกํ ตโต ตโต มโน นินวเร.

ก็บาปเกิดจากอารมณ์ใด ๆ พึงห้ามใจจากอารมณ์นั้น ๆ.

ถึ. ส. ๑๕/๒๐.

๘. ชยวรรค กือ หมวดชนะ.

๑๓๐. ชยํ เวรํ ปสวติ.

ผู้ชนะ ย่อมก่อเวร.

ถึ. ส. ๑๕/๑๒๒. บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๓๑. สพุพทานํ ฐมฺมทานํ ชินาติ.

การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๓๒. สพุพรตํ ฐมฺมรโส ชินาติ.

รสแห่งธรรม ย่อมชนะรสทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๑๓. สพุพริตี ฐมมริตี ชินาติ.

ความยินดีในธรรม ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๑๔. ตณฺหกุโข สพุพทุกุโข ชินาติ.

ความสิ้นตัณหา ย่อมชนะทุกทั้งปวง.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๑๑๕. น ตํ ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชิยุยติ.

ความชนะใดที่ชนะแล้วกลับแพ้ได้ ความชนะนั้นไม่ดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๑๑๖. ตํ โข ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชิยุยติ.

ความชนะใดที่ชนะแล้วไม่กลับแพ้ ความชนะนั้นดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๑๑๗. อกุโกเรน ชินเ โกธํ.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๑๘. อสาธุํ สาธุณา ชินเ.

พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๑๙. ชินเ กทริยํ ทานน.

พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๑๔๐. สัจเจนาติกวาทินี.

ฟังชนะคนพูดปดด้วยคำจริง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๕. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๐.

๕. ทานวรรค คือ หมวดทาน.

๑๔๑. ทานญจ ยุกุทธจ สมานมาหุ.

ท่านว่า ทานและการรบ เสมอกัน.

ตี. ส. ๑๕/๒๕. บุ. ชา. อฎุจก. ๒๗/๒๔๕.

๑๔๒. นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนํหิ อปฺปกํ นาม ทกฺขิณา.

เมื่อจิตเสื่อมใสแล้ว ทักขิณาทานชื่อน้อย ย่อมไม่มี.

บุ. วิมาน. ๒๖/๘๒.

๑๔๓. วิเจยฺย ทานํ สุกตฺตํ.

การเลือกให้ อันพระสุกตทรงสรรเสริญ.

ตี. ส. ๑๕/๓๐. บุ. ชา. อฎุจก. ๒๗/๒๔๕. เปต. ๒๖/๑๕๗.

๑๔๔. พาลา หเว นปฺปสฺสนฺติ ทานํ.

คนพาลเท่านั้น ย่อมไม่สรรเสริญทาน.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๘.

๑๔๕. ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ.

ผู้ให้ ย่อมผูกไมตรีไว้ได้.

ตี. ส. ๑๕/๓๑๖.

๑๔๖. ทท ปิโย โหติ ภขนุติ น พหุ.

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก คนหม่อมมากย่อมคบเขา.

อง. ปญก. ๒๒/๔๓.

๑๔๗. ททมาโน ปิโย โหติ.

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก.

อง. ปญจก. ๒๒/๔๔.

๑๔๘. สุขสฺส ทาทา เมธาวิ สุขํ โส อธิกขุณฺติ.

ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข.

อง. ปญจก. ๒๒/๔๕.

๑๔๙. มนาศทายี ลกเต มนาศ.

ผู้ให้สิ่งที่ชอบใจ ย่อมได้สิ่งที่ชอบใจ.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๕.

๑๕๐. เสฏฺฐนุทโท เสฏฺฐมฺเปติ จานํ.

ผู้ให้สิ่งประเสริฐ ย่อมถึงฐานะที่ประเสริฐ.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๖.

๑๕๑. อคฺคสฺส ทาทา ลกเต ปุณฺคํ.

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ย่อมได้สิ่งที่เลิศอีก.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๖.

๑๕๒. ททโต ปุณฺณํ ปวทฺตติ.

เมื่อให้ บุญก็เพิ่มขึ้น.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๕. พุ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๑๕๓. ทเทยฺย ปุริโส ทานํ.

กนควรให้ของที่ควรให้.

บุ. ชา. สดตก. ๒๗/๒๑๗.

๑๐. ทุกขวรรค คือ หมวดทุกข์

๑๕๔. นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทุกฺขา.

ทุกข์เสมอด้วยขันธ ไม่มี.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๕๕. สงฺขารา ปรมฺมา ทุกฺขา.

สังขาร เป็นทุกข์อย่างยิ่ง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๕๖. ทูราวาสฺมา ฆฺรฺวา ทุกฺขา.

เหย้าเรือนที่ปกครองไม่ดี นำทุกข์มาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๑๕๗. ทฬิทฺทึยฺยํ ทุกฺขํ โลก.

ความจนเป็นทุกข์ในโลก.

อง. นก. ๒๒/๓๕๔.

๑๕๘. อธิมาทานํ ทุกฺขํ โลก.

การกู้หนี้ เป็นทุกข์ในโลก.

นัย-อง. นก. ๒๒/๓๕๔.

๑๕๕. ทุกข์ อนาคต วิหริติ.

คนไม่มีที่พึ่ง อยู่เป็นทุกข์.

นัย-อง. ทสก. ๒๔/๒๗, ๓๑.

๑๖๐. ทุกข์ เสดติ ปราณีโต.

ผู้แพ้ ย่อมอยู่เป็นทุกข์.

ต้. ศ. ๑๕/๑๒๒. พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๑๖๑. อภิณฺจัน นานุปตฺนติ ทุกฺขา.

ทุกข์ ย่อมไม่ตกถึงผู้หมดกังวล.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๔.

๑๑. รัมมวรรค คือ หมวดธรรม

๑๖๒. ฐมฺโม รหฺโท อทุกฺทโม.

ธรรมเหมือนห้วงน้ำไม่มีตม.

พุ. ชา. ฦก. ๒๗/๒๐๒.

๑๖๓. มโนปฺพุพฺพคฺมา ฐมฺมา.

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า.

พุ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๑๖๔. ฐมฺโม หิ อิตินิ ฐโช.

ธรรมแล เป็นธงชัยของพวกเขา.

ต้. นิ. ๑๖/๒๖. อง. จตุก. ๒๑/๖๖. พุ. ชา. อตีติ. ๒๘/๑๕๒.

๑๖๕. สติ ฌโม ทูรนวโย.

ธรรมของสัตบุรุษ ฐึได้ยาก.

ต้. ศ. ๑๕/๒๖. พุ. ชา. ทุก. ๒๗๑๖๓. พุ. ชา. ทสก. ๒๗๑๒๕๔.

๑๖๖. สตณจ ฌโม น ชรั อูเปติ.

ธรรมของสัตบุรุษ ไม่เข้าถึงความคร่ำคร่า.

ต้. ศ. ๑๕/๑๐๒. พุ. ฐ. ๒๕/๓๕. พุ. ชา. อสีติ. ๒๘/๑๓๖.

๑๖๗. สทุฌโม สพุทริ รุกุชิต.

ธรรมของสัตบุรุษ อันสัตบุรุษรักษา.

ที. มหา. ๑๐/๒๗๕.

๑๖๘. ฌโม สุกินุโน สุขมาวหาติ.

ธรรมที่ประพตติดีแล้ว นำสุขมาให้.

ต้. ศ. ๑๕/๕๘. พุ. ส. ๒๕/๓๖๐. พุ. ชา. ทสก. ๒๖/๒๕๐. พุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๖๙. สพุเพสิ สหิต โหติ สทุฌเม สุปติฏฐิต.

ผู้ตั้งมั่นในศีทธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง.

อง. อฏฐก. ๒๓/๒๔๕.

๑๗๐. ฌมปีติ สุกัม เสติ.

ผู้มีปีติในธรรม อยู่เป็นสุข.

พุ. ฐ. ๒๕/๒๕.

๑๗๑. ฌมจาริ สุกัม เสติ.

ผู้ประพตติธรรม อยู่เป็นสุข.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗, ๓๘. พุ. อ. ๒๕/๓๖๖.

๑๗๒. ฌโม หเว รกฺขติ ฌมาจารี.

ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐. บุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๗๓. น ทฺกฺคตฺถิ กจฺนติ ฌมฺมาจารี.

ผู้ประพฤติธรรม ไม่ไปสู่ทุกคติ.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๕๐. บุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

๑๗๔. ฌมฺเม จิตฺ น วิชหาติ กิตฺติ.

เกียรติ ย่อมไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม.

อง. ปญจก. ๒๓/๕๑.

๑๗๕. ฌมฺเม จิตฺา เย น กโรนฺติ ปาปํ.

ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ทำบาป.

อง. จตุตถก. ๒๑/๒๕.

๑๗๖. สพฺเพ ฌมฺมา นาลิ อภินิเวสาย.

สภาวะธรรมทั้งปวง ไม่ควรถือมั่น.

ม. ม. ๑๒/๔๖๔.

๑๗๗. โยนิโธ วิจิเน ฌมฺมิ.

พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย.

ม. อุป. ๑๔/๔๗๑. ตี. ส. ๑๕/๗๘. อง. สตุตถก. ๒๓/๓.

๑๗๘. ฌมฺมิ จเร สุจิติ น ตํ ทฺวจริตํ จเร.

พึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่ควรประพฤติให้ทุจริต.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๘. บุ. อุ. ๒๕/๓๖๖.

๑๗๕. สทุทฺธโม คุรุกาตพฺโพ.

กฺวเรการพสัทฺธรรม.

อญ. จตุกก. ๒๑/๒๗.

๑๗๖. กณฺหิ ฐมฺมิ วิปฺปหาย.

บัณฑิตกฺวระธรรมดําสฺย.

สั. มหา. ๑๕/๒๕. พุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๑๗๗. สุกฺกั ภาเวถ ปณฺทิตฺโต.

บัณฑิตกฺวเรจริญฺธรรมขาว.

สั. มหา. ๑๕/๒๕. พุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๑๗๘. ปกิณณกฺวรรค คีอ หนวคเบ็ดเตล็ด

๑๗๙. อญฺจํกิกโก จ มคฺคานํ เขมํ อมตคามินิ.

บรฺรดาทางทังหลาย ทางมีองคั ๘ เป็นทางเกษม

ให้ถึงอมตธรรม.

ม. ม. ๑๓/๒๘๑.

๑๘๐. วิสุทฺธิ สพฺพเกสฺสเสหิ โหติ ทฺกฺเขหิ นิพฺพุติ.

ความหมจดจจากกิเลสทังปวง เป็นความดับจากทุกขั
ทังหลาย.

ร. ร. ๔.

๑๘๔. ยงฺกิลฺลิจิ สมุทฺถมมํ สพฺพนตฺติ นโรธมมํ.
สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นล้วนมี
ความดับไปเป็นธรรมดา.
ถึ. มหา. ๑๕/๕๓๑.
๑๘๕. ยถาปจฺจยํ ปวตฺตณฺติ.
สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ย่อมเป็นไปตามปัจจัย.
ร. ร. ๔.
๑๘๖. อาโรคฺยุปรมา ลากา.
ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง.
ม. ม. ๑๓/๒๘๑. พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.
๑๘๗. ชิมฺภุณา ปฺรมา โรคา.
ความหิว เป็นโรคอย่างยิ่ง.
พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.
๑๘๘. สงฺขารา สสฺสตา นตฺติ.
สังขารที่ยั่งยืน ไม่มี.
พุ. ฐ. ๒๕/๔๕.
๑๘๙. อนิจฺจา วต สงฺขารา.
สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ.
ที. มหา. ๑๐/๑๘๑. ถึ. ส. ๑๕/๘. ถึ. นี. ๑๖/๒๒๘.

๑๕๐. ทูลลภา ขณสมปตฺติ.

ความถึงพร้อมแห่งขณะ หาได้ยาก.

ส. ม.

๑๕๑. ทูลลภํ ทสฺสนํ โหติ สมฺพุทฺธานํ อภินฺทโส.

การเห็นพระพุทธรเจ้าเนื่อง ๆ เป็นการหาได้ยาก.

ม. ม. ๑๓/๕๕๔. พุ. ส. ๒๕/๔๔๔.

๑๕๒. ขโณ โว มา อุปฺจฺจกา.

ขณะอย่าล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย.

อ. อ. ๒๓/๒๓๑. พุ. ธ. ๒๕/๕๖. พุ. ส. ๒๕/๓๘๕.

๑๕๓. อติปตฺติ วโย ขโณ ตเถว.

วัยย่อมผ่านพ้นไปเหมือนขณะที่เดียว.

พุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑๒.

๑๕๔. กาโล ฆสฺติ ภูตานิ สพุพาเนว สหตฺตนา.

กาลเวลา ย่อมกินสรรพสัตว์พร้อมทั้งตัวมันเอง.

พุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๕.

๑๕๕. อิติ วิสุตฺตญฺจกมฺมุนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาณเว.

ประโยชน์ย่อมล่วงเลยคนหนุ่มผู้ทอดทิ้งการงาน.

ที. ปาฎิ. ๑๑/๑๕๕.

๑๕๖. นกขตฺตํ ปฏฺิมาเนนฺตํ อตฺโถ พาลํ อุปฺจฺจกา.

ประโยชน์ได้ล่วงเลยคนโง่ผู้มัวถือฤกษ์อยู่.

พุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๖.

๑๕๗. อตุโถ อตุถสุส นกขตุตฺถิ ที กริสฺสนฺตติ ตารกา.
ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวจกทำ
อะไรได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๖.

๑๕๘. วโส อิศฺสรีย โลก.
อำนาจเป็นใหญ่ในโลก.

ต้. ส. ๑๕/๖๐.

๑๕๙. สิริ โภคานมาสโย.
ศรีเป็นที่อาศัยแห่งภคทรัพย์.

ต้. ส. ๑๕/๖๑.

๒๐๐. กิจฉา วุตติ อสิปฺปสฺส.
ความเป็นไปของคนไร้ศีลปะ ย่อมฝืดเคือง.

บุ. ชา. ทวาทส. ๒๗/๓๓๐.

๒๐๑. สาธุ โข สิปปกั นาม อปี ยาทิสกิทิสฺ.
ขึ้นชื่อว่าศีลปะแม้เช่นใดเช่นหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้
สำเร็จได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๕.

๒๐๒. มตฺตณฺณุตตา สทา สาธุ.
ความรู้จักประมาณ ยังประโยชน์ให้สำเร็จทุกเมื่อ.

ว. ว.

๒๐๓. หิริโอดตปิยญญิว โลกํ ปาเลติ สาธุกํ.

หิริและโอดตปิยะ ย่อมรักษาโลกไว้เป็นอันดี.

ว. ว.

๒๐๔. โลโกปตฺตมฺภิกกา เมตฺตา.

เมตตาคือเครื่องค้ำจุนโลก.

ว. ว.

๒๐๕. อรติ โลกนาสิกกา.

ความริษยาเป็นเหตุทำโลกให้ฉิบหาย.

ว. ว.

๒๐๖. มหาปุริสภาวสุส ลกฺขณํ กรุณาสโห.

อหังการที่ทนไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะของ
มหาบุรุษ.

ว. ว.

๒๐๗. นิमितฺตํ สาธูรูปานํ กตญฺญกตเวทิตา.

ความกตัญญูกตเวทิตา เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี.

นัย-ส. ส.

๒๐๘. สพฺพญฺเจ ปจฺวี ทชฺชา นากตญฺญมภิราชเย.

ถึงให้แผ่นดินทั้งหมด ก็ยังคนอกตัญญูให้จงรักไม่ได้.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๗.

๒๐๙. หนนติ โภกา ทุมเมธ.

โภกทรัพย์ ย่อมฆ่าคนมีปัญญาธรรม.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๒๑๐. สกกาโร กวาปริตี หนนติ.

สักการะ ย่อมฆ่าคนชั่วเสีย.

วิ. จุล. ๗/๑๗๒. ตี. ส. ๑๕/๒๒๖. ตี. นิ. ๑๖/๒๘๔.

๒๑๑. กิโณ มนุสสปฏิลาโก.

ความได้เป็นมนุษย์ เป็นการยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๒. กิจันิ มจจาณ ชีวิต.

ความเป็นอยู่ของสัตว์ เป็นการยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๓. กิจันิ สทุมมุตสวานิ.

การพึงธรรมของสัตว์นุษย์ เป็นการยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๔. กิจโณ พุทธานมุปปาโท.

ความเกิดแห่งท่านผู้รู้ เป็นการยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๕.

๒๑๕. อสชฌายมลา มนตา.

มนต์มีการไม่ท่องบ่น เป็นมลทิน.

อญ. อญจก. ๒๓/๑๕๘. บุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๖. อนุภูจันมลา ฆรา.

เหย้าเรือนมีความไม่มั่นคงเป็นมลทิน.

อง. อนุจก. ๒๓/๑๕๘. บุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๗. มถิ วรรณสุต โกสชช.

ความเกียจคร้านเป็นมลทินแห่งผิวพรรณ.

อง. อนุจก. ๒๓/๑๕๘. บุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๘. มลิตุถิยา ทุจจริต.

ความประพฤดิชั่วเป็นมลทินของหญิง.

อง. อนุจก. ๒๓/๑๕๘. บุ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๑๙. สุทธิ อสุทธิ ปัจจตุต.

ความบริสุทธิ์และความไม่บริสุทธิ์ มีเฉพาะตัว.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๒๒๐. นานโย อณณ วิโสชเย.

ผู้อื่นพึงให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๗. บุ. มหา. ๒๕/๓๗. บุ. จุ. ๓๐/๑๑๖.

๒๒๑. สุทธิสุต สุจิกมฺมสุต สทา สมฺปชฺชเต วัตติ.

พรตของผู้บริสุทธิ์มีภาระงานสะอาด ย่อมถึงพร้อมทุกเมื่อ.

ม. ม. ๑๒/๗๐.

๒๒๒. สุทฺถสํถิ วชฺชมนฺณเถถิ อตฺตานิ ปน ทฺททถิ.

ความผิดของผู้อื่นเห็นง่าย ฝ่ายของตนเห็นยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๘.

๒๒๓. นตฺถิ โลกเ รโห นาม ปาปกมฺมํ ปกุพฺพโต.
ชื่อว่าที่ลับของผู้ทำบาปกรรม ไม่มีในโลก.
อง. ติก. ๒๐/๑๘๕. พุ. ชา. จตุตถก. ๒๗/๑๓๑.
๒๒๔. เนสา สภา ยตุถ น สนฺติ สนฺโต.
สัตว์บุรุษไม่มีในชุมนุมใด ชุมนุนั้นไม่ชื่อว่าสภา.
ถ. ส. ๑๕/๒๗๐. พุ. ชา. อสีติ. ๒๘/๑๕๑.
๒๒๕. นตฺถเถถิ โลกสฺมี ยํ อุปาทิมานํ อนวชฺชํ อสฺส.
สิ่งใดเข้าไปยึดถืออยู่ จะพึงหาโทษมิได้ สิ่งนั้นไม่มีในโลก.
ร. ร. ๔.
๒๒๖. โภกา สนฺนิจฺยํ ยนฺติ วมฺมิโกวฺปจฺยติ.
โภคะทรัพย์ของผู้ครองเรือนดี ย่อมถึงความพอกพูน เหมือน
จอมปลวกกำลังก่อขึ้น.
ที. ปาฎิ. ๑๑/๒๐๒.
๒๒๗. อถิ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน.
รูปโฉมพอลวงคนโง่ให้หลงได้ แต่ลวงคนแสวงหา
พระนิพพานไม่ได้เลย.
ม. ม. ๑๓/๔๐๑. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๗.
๒๒๘. รูปี ชีรติ มจฺจันํ นามโคตฺตํ น ชีรติ.
ร่างกายของสัตว์ย่อยยับได้ แต่ชื่อและสกุลไม่ย่อยยับ.
ถ. ส. ๑๕/๕๕.

๒๒๘. ถีนี ภาโว ทูราชาโน.

ภาวะของหญิงผู้ได้ยาก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๑.

๒๓๐. อุกกุฏเจ สุรมิจฺจนฺติ.

ในเวลาคับขัน ย่อมต้องการคนกล้า.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๑. มนฺตีสฺส อุกฺกุฏฺหํ.

ในบรรดาที่ปรึกษา ย่อมต้องการคนไม่พูดพาล.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๒. ปิยญฺจ อนฺนปानมฺหิ.

ในเวลาที่มีข้าวน้ำ ย่อมต้องการคนที่รัก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๓. อตุเถ ชาเต จ ปณฺหิตํ.

ในเมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น ย่อมต้องการบัณฑิต.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๒๓๔. อาปทาสุ ธาโม เวทิตพฺโพ.

กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย.

นัย-บุ. อุ. ๒๕/๑๗๘.

๒๓๕. ยโส ลทฺธา น มชฺเชยฺย.

ได้ยศแล้ว ไม่ควรเมา.

บุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๔๕.

๒๓๖. จากมนุพुरुเหย.

พืงเพิ่มพุลความสละ.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๓๗. สนุติเมว สิกุเขย.

พืงศึกษาความสงบนั้นแล.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๓๘. โลกามิสั ปชเห สนุติเปกุโ.

ผู้พ่งสันติ พืงละอามิสในโลกลเสย.

สั. ส. ๑๕/๓, ๗๗, ๘๐.

๒๓๙. ตั คณเหย ยทปณุกั.

สิ่งใดไม่ผิด พืงถือเอาสิ่งนั้น.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑.

๒๔๐. สมมุขา ยาทิสั จินุณั ปรมมุขาปี ตาทิสั.

ต่อหน้าประพฤติเช่นใด ถึงลับหลังก็ให้ประพฤติเช่นนั้น.

ส. ส.

๒๔๑. อุปปโต โน จ อุลลเป.

เมื่อยังไม่ถึง ไม่ควรพุดอวด.

ส. ส.

๒๔๒. สนาถา วิหรธ มา อนาถา.

ท่านทั้งหลายจงมีที่พืงอยู่เถิด อย่าไม่มีที่พืงอยู่เลย.

นัย. อง. ทสกุ ๒๔/๒๕.

๒๔๓. นายณัฏ นิสสัย ชีเวย.

ไม่ควรรอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่.

ช. อุ. ๒๕/๑๗๕.

๒๔๔. อาโรคย์มิจุณ ประมณจ ลากิ.

พึงปรารถนาความไม่มีโรคซึ่งเป็นลาภอย่างยิ่ง.

ช. ชา. เอก. ๒๗/๒๗.

๒๔๕. อตีติ นานวากเมย.

ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๘.

๒๔๖. นปปฏิกงเข อนาคติ.

ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๘.

๑๓. ปัญญาบรรค คือ หมวดปัญญา

๒๔๗. นตฺถิ ปญฺญาสมา อภา.

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี.

ถึ. ส. ๑๕/๕.

๒๔๘. ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต.

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๒๔๙. โยคา เว ชายตี ฐฺริ.

ปัญญาย่อมเกิดเพราะความประกอบ.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๐. อโยคา ฐฺริสฺงฺขโย.

ความสิ้นปัญญาย่อมเกิดเพราะความไม่ประกอบ.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๑. สฺโข ปญฺญาปฏฺฐิตาโก.

ความได้ปัญญา ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๒๕๒. ปญฺญา นรานํ รตนํ.

ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน.

ถึ. ส. ๑๕/๕๐.

๒๕๓. ปณณาว ธเนน เสยโย.

ปัญญาเที่ยวประเสริฐกว่าทรัพย์.

นัย- ม. ม. ๑๓/๔๑๓. นัย- ขุ. เถร. ๒๖/๓๗๕.

๒๕๔. นตฺถิ ฌานํ อปฺปณฺสฺส.

ความพินิจไม่มีแก่คนไร้ปัญญา.

ขุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕๖. ปณฺญา นตฺถิ อฌายโต.

ปัญญาไม่มีแก่ผู้ไม่พินิจ.

ขุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕๗. ปณฺญา ย มคฺคํ อลฺโส น วิทุทฺติ.

คนเกียจคร้านย่อมไม่พบทางด้วยปัญญา.

ขุ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๕๘. สุตฺตฺตํ ลภเต ปณฺณํ อปฺปมตฺโต วิจฺจฺชโณ.

ผู้ไม่ประมาท พินิจพิจารณา ตั้งใจฟัง ย่อมได้ปัญญา.

ถี. ส. ๑๕/๓๑๖. ขุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๒๕๙. ปณฺญา ยตฺถิ วิสฺสติ.

คนย่อมเห็นเนื้อความด้วยปัญญา.

อง. สตฺตก. ๒๓/๓.

๒๖๐. ปณฺณาย ปริสุทฺถติ.

กนย้อมบริสุทฺธิด้วยปัญญา.

บุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๒๖๑. ปณฺณา หิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ.

กนถลาถกล่าวว่ปัญญาแล ประเสริฐสุด.

บุ. ชา. สคตก. ๒๗/๕๔๑.

๒๖๒. ปณฺณาวชิวิชีวิตมาหุ เสฏฺฐิ.

ปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า ประเสริฐสุด.

ต้. ส. ๑๕/๕๘, ๓๑๕. บุ. สุ. ๒๕/๓๖๐.

๒๖๓. เอโกว เสยฺโย ปุริโส สปฺปโย โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตฺถิ.

ผู้มีปัญญารู้เนื้อความแห่งภายิตคนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๒.

๒๖๔. พหุนํ วต อตฺถาย สปฺปโย ฆรมาวสํ.

ผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือน เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนมาก.

อง. อฏฺฐก. ๒๓/๒๔๕.

๒๖๕. สากจฺณาย ปณฺณา เวทิตพฺพา.

ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา.

นัย. บุ. อุ. ๒๕/๑๗๘.

๒๖๖. ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวทุตฺตติ.

ปัญญาย่อมเจริญด้วยประการใด ควรตั้งตนไว้ด้วย
ประการนั้น.

พ. ฐ. ๒๕/๕๒.

๒๖๗. ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย.

ไม่ควรประมาทปัญญา.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๑๔. ปมาทวรรค คือ หมวดประมาท

๒๖๘. ปมาโท มจฺจุโน ปทํ.

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย.

พ. ฐ. ๒๕/๑๘. พ. ชา. ตี. ๒๓/๕๒๔.

๒๖๙. ปมาโท รกฺขโต มลํ.

ความประมาท เป็นมลทินของผู้รักษา.

อ. อ. ๒๓/๑๕๘. พ. ฐ. ๒๕/๔๗.

๒๗๐. ปมาโท ครหิโต สทา.

ความประมาท บัณฑิตติเตียนทุกเมื่อ.

พ. ฐ. ๒๕/๑๕.

๒๗๑. ปมาทมนุญฺญชฺนติ พาลา ทุมฺเมธิโน ชนา.

คนพาลมีปัญญาทราม ย่อมประกอบแต่ความประมาท.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ศ. ๑๕/๓๖. พุ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๒๗๒. เต ทิฆรตฺตํ โสจฺนติ เย ปมชฺชชฺนติ มาณฺวา.

คนประมาท ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๓๔๖.

๒๗๓. เย ปมตฺตา ยถา มตา.

ผู้ประมาทแล้ว เหมือนคนตายแล้ว.

พุ. ฐ. ๒๕/๑๘. พุ. ชา. ตี. ๒๖/๕๒๔.

๒๗๔. มา ปมาทมนุญฺญเชถ.

อย่ามัวประกอบความประมาท.

ม. ม. ๑๓/๔๘๘. ตี. ศ. ๑๕/๓๖. พุ. ฐ. ๒๕/๑๘.

๒๗๕. ปมาเทน น ถิวเส.

ไม่ควรสมคบด้วยความประมาท.

พุ. ฐ. ๒๕/๓๗. พุ. ศุ. ๒๕/๕๑๘. พุ. มหา. ๒๖/๕๑๕.

๑๕. ปาปพรรค คือ หมวดบาป

๒๗๖. มาลา เว ปาปกา ธมฺมา อสุมี โลเก ปรมฺหิ จ.

บาปธรรมเป็นมลทินแท้ ทั้งในโลกนี้ ทั้งในโลกอื่น.

อง. อฎฺฐก. ๒๓/๑๕๘. พุ. ธ. ๒๕/๔๗.

๒๗๗. ทุกุโฆ ปาปสุส อจฺจโย.

ความสั่งสมบาป นำทุกข์มาให้.

พุ. ธ. ๒๕/๓๐.

๒๗๘. ปาปานํ อกรณํ สุขํ.

การไม่ทำบาป นำสุขมาให้.

พุ. ธ. ๒๕/๕๕.

๒๗๙. ปาปํ ปาเปน สุกริ.

ความชั่วอันคนชั่วทำง่าย.

วิ. จุล. ๗/๑๕๕. พุ. อุ. ๒๕/๑๖๘.

๒๘๐. ปาเป น รมตี สุจิ.

คนสะอาดไม่ยินดีในความชั่ว.

วิ. มหา. ๕/๓๔. พุ. อุ. ๒๕/๑๖๖.

๒๘๑. สกมฺมุนา หฤณติ ปาปธมฺโม.

คนมีสันดานชั่ว ย่อมลำบากเพราะกรรมของตน.

ม. ม. ๑๓๔๑๓. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๕.

๒๘๒. ตปสา ปชหนฺติ ปาปกมมฺ.

สาธุชนย่อมละบาปกรรมด้วยตปะ.

ช. ขา. อฎฺฐก. ๒๗/๒๔๕.

๒๘๓. ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา.

คนมักทำบาปกรรมเพราะความหลง.

ม. ม. ๑๓/๔๑๓. ช. ขา. ปกิณฺณก. ๒๗/๓๘๐.

๒๘๔. นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต.

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ.

ช. ฐ. ๒๕/๓๑.

๒๘๕. ธมฺมํ เม ภณฺมานสุสฺส น ปาปมฺุปลิมฺปติ.

เมื่อเรากล่าวธรรมอยู่ บาปย่อมไม่แปดเปื้อน.

ช. ขา. สตุตฺตก ๒๗/๒๒๔.

๒๘๖. นตฺถิ อการิยํ ปาปํ มุสฺสาวาทิสฺส ชนฺตฺโน.

คนมักพูดมุสา จะไม่ฟังทำความชั่ว ย่อมไม่มี.

นัย. ช. ฐ. ๒๕/๓๘. นัย. ช. อิติ. ๒๕/๒๔๓.

๒๘๗. ปาปานิ ปริวชฺชเย.

พึงละเว้นบาปทั้งหลาย.

ช. ฐ. ๒๕/๓๑.

๒๘๘. น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ.

ไม่ควรทำบาปเพราะเห็นแก่กิน.

นัย- ช. ขา. นวก. ๒๗/๒๖๒.

๑๖. ปุคคถวรรค คือ หมวดบุคคล

๒๘๘. สาธุ โข ปณฺฑิตโต นาม.

ชื่อว่าบัณฑิตยอมทำประโยชน์ให้สำเร็จได้แล.

อ. ส. ๑๕/๓๐๘. พุ. ขา. เอก. ๒๓/๓๒.

๒๘๙. ปณฺฑิตโต สีสสมฺปนฺโน ชลฺลํ อคฺคิวั ภาสตี.

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมรุ่งเรืองเหมือนไฟสว่าง.

ที. ปาฎิ. ๑๑/๒๐๒.

๒๙๐. อนตฺถํ ปรีวชเชติ อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺฑิตโต.

บัณฑิตยอมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์.

อญ. จตุก. ๒๑/๕๕.

๒๙๑. อินฺทริยานิ รกฺขนิติ ปณฺฑิตตา.

บัณฑิตยอมรักษาอินทรีย์.

ที. มหา. ๑๐/๒๘๘. ส. ส. ๑๕/๓๓.

๒๙๒. น อฺจุจาวจํ ปณฺฑิตตา ทสฺสยนฺตี.

บัณฑิตยอมไม่แสดงอาการขี้ขลาด.

พุ. ฐ. ๒๕/๒๖.

๒๙๓. นิชฺฌตฺติพลา ปณฺฑิตตา.

บัณฑิตมีความไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง.

อญ. อฏฺฐก. ๒๓/๒๒๓.

๒๕๕. ทุลุทโก ปุริสาชฌโณ.

บุรุษอาชานาย หาได้ยาก.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๒๕๖. ทุลุทโก องคสมปโน.

ผู้ถึงพร้อมด้วยของคุณ หาได้ยาก.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๕.

๒๕๗. ทนุโต เสฎฐโณ มนุสเสสุ.

ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกคนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๗. บุ. มหา. ๒๕/๒๕๑. บุ. จุ. ๓๐/๗๔.

๒๕๘. มหาการุณโณ นาโณ.

ท่านผู้เป็นที่พึง ประกอบด้วยกรุณาใหญ่.

๒๕๙. กุสโล จ ชหาคี ปาปกิ.

คนฉลาด ย่อมละบาป.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๙. บุ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๓๐๐. นยิ นยติ เมธาวิ.

คนมีปัญญา ย่อมแนะนำทางที่ควรแนะนำ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๐๑. อรุราชิ น ชุณชติ.

คนมีปัญญา ย่อมไม่ประกอบในทางอันไม่ใช่ธุระ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๐๒. ธีโร โภเค อธิคมม สงฺคณฺหาติ จ ฌาตเก.
ปราชญ์ได้โภกทรัพย์แล้ว ย่อมสงเคราะห์ญาติ.
บุ. ชา. นก. ๒๗/๒๐๕.
๓๐๓. ธีโร จ พลวา สาธฺ ญฺตสฺส ปรีหารโก.
ปราชญ์มีกำลังบริหารหมู่ ให้ประโยชน์สำเร็จ.
บุ. ชา. สดต. ๒๗/๒๒๑.
๓๐๔. น กามกามา ลปฺยนฺติ สนฺโต.
สัตบุรุษไม่ปราศรัยเพราะใคร่กาม.
บุ. ฐ. ๒๕/๒๖.
๓๐๕. สนฺโต น เต เยน วทนฺติ ฌมฺมํ.
ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ.
ถ. ส. ๑๕/๒๗๐.
๓๐๖. สนฺโต สดตฺหิตเต รตา.
สัตบุรุษยินดีในการถือกุศลสัตว์.
ชาตกฏฐกถา ๑/๒๓๐.
๓๐๗. ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวฺนฺโตว ปพฺพโต.
สัตบุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาหิมพานต์.
บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.
๓๐๘. สนฺโต สกฺคปฺรายนา.
สัตบุรุษ มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.
ถ. ส. ๑๕/๒๗. บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๔.

๓๐๙. สพพา ทิสสา สปริโส ปวายติ.

สัตว์บรูษ ย่อมขจรไปทั่วทุกทิศ.

อญ. ติก. ๒๐/๒๕๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๒.

๓๑๐. อุปสนโต สุขิ เสติ.

ผู้สงบระงับ ย่อมอยู่เป็นสุข.

วิ. จุล. ๗/๑๐๖. ส. ๑๕/๓๑๒. อญ. ติก. ๒๐/๑๗๕.

๓๑๑. สตยจ คนโร ปฏิวาตเมติ.

กลิ่นของสัตว์บรูษ ย่อมไปทวนลมได้.

อญ. ติก. ๒๐/๒๕๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๒๒.

๓๑๒. อนุปาทา วิมุจฺจนติ.

สาธุชนย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น.

ม. อุป. ๑๔/๓๔๖. อญ. ติก. ๒๐/๑๘๐.

๓๑๓. โย พาโล มณฺญติ พาลยิ ปณฺฑิโต วาปี เตน โส.

คนโง่รู้สึกว่าตนโง่ จะเป็นผู้ฉลาดเพราะเหตุนั้นได้บ้าง.

ขุ. ฐ. ๒๕/๒๓.

๓๑๔. น สาธุ พลวา พาโล ยฺยตฺสส ปรีหารโก.

คนโง่มีกำลังบริหารหมู่ ไม่สำเร็จประโยชน์.

ขุ. ชา. สตุตฺก. ๒๗/๒๒๑.

๓๑๕. พาโล อปริณายโก.

คนโง่ ไม่ควรเป็นผู้นำ.

ขุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๕.

๓๑๖. อุชฌตฺติพลา พาลา.

คนโง่ มีความเพ่งโทษเป็นกำลัง.

อง. อฎฺฐก. ๒๓/๒๒๗.

๓๑๗. อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตี จิตฺตา ยถา สรา.

อสังคบุรุษ แม้ตั้งอยู่ในที่นี้เองก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ยิงไปกลางคืน.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๑๘. อสนฺโต นิรยํ ынฺติ.

อสังคบุรุษ ย่อมไปนรก.

ต้. ส. ๑๕/๒๗. บุ. ชา. พุก. ๒๗/๖๔.

๓๑๙. อนยํ ынฺติ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมแนะนำทางที่ไม่ควรแนะนำ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๒๐. อรฺุรายํ ынฺติ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมประกอบในทางอันไม่ใช่ฐานะ.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๕.

๓๒๑. หาเปติ อตฺถิ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมพรวดประโยชน์เสีย.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๕.

๓๒๒. ทฺพฺภี กโรติ ทุมฺเมโธ.

คนมีปัญญาทราวม ย่อมทำความประทุษร้าย.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๑.

๓๒๓. โจรา โลกสุมิมพพทา.

พวกโจร เป็นเสนียดในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๓๒๔. สุวิชาโน ภว โหติ.

ผู้รู้ดี เป็นผู้เจริญ.

บุ. ส. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๕. ทูวิชาโน ปราภโว.

ผู้รู้ชั่ว เป็นผู้เสื่อม.

บุ. ส. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๖. ฌมุกกาโม ภว โหติ.

ผู้ชอบธรรม เป็นผู้เจริญ.

บุ. ส. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๗. ฌมมเทศสิ ปราภโว.

ผู้ชังกรรม เป็นผู้เสื่อม.

บุ. ส. ๒๕/๓๔๖.

๓๒๘. สกุกตวา สกุกโต โหติ.

ผู้ทำสักการะ ย่อมได้รับสักการะ.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๒๙. กรุ โหติ สการโว.

ผู้เคารพ ย่อมมีผู้เคารพ.

บุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.

๓๓๐. ปุชโก ลกเต ปุช.
ผู้บูชา ย่อมได้รับบูชา.
ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.
๓๓๑. วนทโก ปฏิวุทน.
ผู้ไหว้ ย่อมได้รับไหว้ตอบ.
ขุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๕๔.
๓๓๒. ปฏิสงขานพลา พหุสุสุตา.
ผู้ฟังมาก ต้องพิจารณาเป็นสำคัญ.
อง. อฎุจก. ๒๓/๒๒๗.
๓๓๓. สาธุ สมุพหุลา ภาตี.
มีญาติมาก ๆ ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.
ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓.
๓๓๔. วิสุตาสปรมา ภาตี.
ความคุ้นเคย เป็นญาติอย่างยิ่ง.
ขุ. ฐ. ๒๕/๔๒.
๓๓๕. เนกาตี ลกเต สุข.
ผู้กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข.
ขุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๓.
๓๓๖. นตติ โลเก อนินทิโต.
คนไม่ถูกนิินทา ไม่มีในโลก.
ขุ. ฐ. ๒๕/๔๕.

๓๓๗. ปรีภูโต มุทุ โหติ.

คนอ่อนแอ ก็ถูกเขาคูหมิ่น.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๓๘. อติติกุโข จ เวรวา.

คนแข็งกระด้าง ก็มีเวร.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๒/๓๓๕.

๓๓๙. พหุมปี รตุโต ภาเสยฺย.

คนรักแล้ว มักพุดมาก.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๔๐. ทุฏฺโฐปี พหุ ภาสยิ.

คนโกรธแล้ว มักพุดมาก.

บุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๓๕.

๓๔๑. อนุปาเยน โย อตุถิ อิจฺจติ โส วิหฺนฺนติ.

ผู้มุ่งประโยชน์โดยไร้อุบาย ย่อมลำบาก.

๓๔๒. น อชฺชุกฺตา วิตถิ ฆณฺณติ.

คนตรง ไม่พุดคลาดความจริง.

บุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๒๘.

๓๔๓. ยถาวาที ตถาการิ.

พุดอย่างไร พึงทำอย่างนั้น.

ที. มหา. ๑๐/๒๕๕. บุ. ศุ. ๒๕/๓๕๔. บุ. เถร. ๒๖/๔๔๑. บุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๔๖.

๓๔๔. หิรินิเสโท ปุริโส โภจิ โลกสมิ วิชชติ.

มีบางคนในโลกที่ยับยั้งด้วยความอาย.

ถึ. ส. ๑๕/๑๑. พุ. ธ. ๒๕/๓๔.

๓๔๕. กวิ กาดานมาสโย.

กวีเป็นที่อาศัยแห่งคาถาทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๕๒.

๓๔๖. พุรหุมาติ มาดาปิตโร.

มารดาบิดา ท่านว่าเป็นพรหม (ของบุตร).

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๗. ปุพพาจริยาติ วุจเจอร์.

มารดาบิดา ท่านว่าเป็นบูรพาจารย์ (ของบุตร).

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๘. อาหุเนยยา จ ปุตตานัน.

มารดาบิดา เป็นที่นับถือของบุตร.

อง. ติก. ๒๐/๑๖๘. อง. จตุกก. ๒๑/๕๒. พุ. อิติ. ๒๕/๓๑๔.

๓๔๙. อิตถิ มถิ พุรหุมาจิริยสุส.

สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์.

ถึ. ส. ๑๕/๕๒, ๕๕.

๓๕๐. อิตถิ ภาณทานมุตตม.

สตรีเป็นสูงสุดแห่งสิ่งทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๖๐.

๓๕๑. ภตุตถจ กรุโน สพเพ ปฏิปุเชนติ ปณฺฑิตา.
ภริยาผู้ฉลาด ย่อมนับถือสามีและคนควรเคารพทั้งปวง.
อง. อฎฺฐก. ๒๓/๒๗๓.
๓๕๒. ภตุตา ปณฺณามิตฺติยา.
สามีเป็นเครื่องปรากฏของสตรี.
ตี. ส. ๑๕/๕๗.
๓๕๓. สุตฺตฺสา เสฎฺฐา ภริยานํ.
บรรดาภริยาทั้งหลาย ภริยาผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ.
ตี. ส. ๑๕/๑๐.
๓๕๔. โย จ ปุตุตานมสฺสโว.
บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ.
ตี. ส. ๑๕/๑๐.
๓๕๕. ปุตุตา วตุถ มนุสฺसानํ.
บุตรทั้งหลายเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย.
ตี. ส. ๑๕/๕๑.
๓๕๖. ผาตี กยิรา อวิหฺชยํ ปรี.
ควรทำแต่ความเจริญ. อย่าเบียดเบียนเขา.
บุ. ชา. สตุตฺก. ๒๗/๒๑๒.
๓๕๗. คุณวา จาตุตโน คุณิ.
ผู้มีความดี จงรักษาความดีของตนไว้.
ส. ส.

๓๕๘. รกเขยยานาคคัมภีร์.

พึงป้องกันภัยที่ยังมาไม่ถึง.

บุ. ชา. จตุกก. ๒๓/๑๓๖.

๑๗. ปุณฺณวรรค คือ หมวดบุญ

๓๕๙. ปุณฺณ โจรเหติ พุหริ.

บุญอันโจรนำไปไม่ได้.

ต้. ศ. ๑๕/๕๐.

๓๖๐. ปุณฺณ สุกฺขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ.

บุญนำสุขมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๖๑. สุโข ปุณฺณสฺส อจฺจโย.

ความตั้งสมขึ้นซึ่งบุญ นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๓๐.

๓๖๒. ปุณฺณานิ ปฺรโลกสฺมี ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินิ.

บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกหน้า.

ต้. ศ. ๑๕/๒๖. อจ. ปญจก. ๒๒/๔๔. บุ. ชา. ทสก. ๒๓/๒๕๔.

๓๖๓. ปุณฺณานิ กยิราถ สุขาวหานิ.

ควรทำบุญอันนำสุขมาให้.

ต้. ศ. ๑๕/๓. อจ. ติก. ๒๐/๑๕๘.

๑๘. มัจจวรรค คือ หมวดมฤตยู

๓๖๔. สพพิ เกทปริยนต์ เอวั มจฺจาน จีวิตฺ.

ชีวิตของสัตว์เหมือนภาชนะดิน ซึ่งล้วนมีความสลาย
เป็นที่สุด.

ที. มหา. ๑๐/๑๔๑. พุ. สุ. ๒๕/๔๔๘. พุ. มหา. ๒๕/๑๔๕.

๓๖๕. อปฺปกณฺจิทํ จีวิตมาหุ ธีรา.

ปราชญ์กล่าวว่าชีวิตนี้น้อยนัก.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. สุ. ๒๕/๔๘๕. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๖๖. น หิ โน สงฺกรณฺเตน มหาเสเนน มจฺจนา.

ความผิดเพี้ยนกับมฤตยูอันมีกองทัพใหญ่นั้น ไม่ได้เลย.

ม. อุ. ๑๔/๓๔๘. พุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๖๕.

๓๖๗. ชรูปนิตฺตสฺส น สนฺติ ตาณา.

เมื่อสัตว์ถูกฆรานำเข้าไปแล้ว ไม่มีผู้ป้องกัน.

ตี. ส. ๑๕/๓. อัง. ติก. ๒๐/๑๕๘. พุ. ชา. วีต. ๒๗/๔๑๖.

๓๖๘. น มียฺยมาณสฺส ภาวนฺติ ตาณา.

เมื่อสัตว์จะตาย ไม่มีผู้ป้องกัน.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๖๙. น มียฺยมานํ ฌนมนฺเวติ กิลฺยจิ.

ทรัพย์สักนิดก็ติดตามคนตายไปไม่ได้.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๓๘.

๓๗๐. น จาปี วิตุเตน ชริ วิหนุตติ.

กำจัดความแค้นด้วยทรัพย์ไม่ได้.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๘.

๓๗๑. น ทิมมายุ ลภเต ธเนน.

คนไม่ได้อายุยืนเพราะทรัพย์.

ม. ม. ๑๓/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๓๗๘.

๓๗๒. สพุเพว นิภขิปีสุนตติ ภูตา โลเก สมุสฺสยิ.

สัตว์ทั้งปวง จักทอดทิ้งร่างไว้ในโลก.

ท. มหา. ๑๐/๑๘๑. ส. ส. ๑๕/๒๓๒.

๓๗๓. อทุตฺตา เจว ทพิทฺทา จ สพุเพ มจฺจุปรายนา.

ทั้งคนมีทั้งคนจน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า.

ที. มหา. ๑๐/๑๔๑. พุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑๗.

๑๕. มิตตวรรค คือ หมวดมิตร

๓๗๔. สตโต ปวสโต มิตฺตํ.

หมู่เกวียน (หรือต่าง) เป็นมิตรของคนเดินทาง.

ต้. ส. ๑๕/๕๐.

๓๗๕. มาตา มิตฺตํ สเก อเร.

มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน.

ต้. ส. ๑๕/๕๐.

๓๗๖. สหาโย อุตฺตชาตสุส โหติ มิตฺตํ ปุณฺปุณฺนี.

สหาย เป็นมิตรของคนมีความต้องการเกิดขึ้นเนื่อง ๆ.

ต้. ส. ๑๕/๕๑.

๓๗๗. สพฺพุตฺถ ปุชฺชิตो โหติ โย มิตฺตานิ น ทฺพภฺตติ.

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมมีผู้บูชาในที่ทั้งปวง.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๕๔.

๓๗๘. สพฺเพ อมิตฺเต ตรติ โย มิตฺตานิ น ทฺพภฺตติ.

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมผ่านพ้นศัตรูทั้งปวง.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๑๕๕.

๓๗๙. มิตฺตทฺพฺโภ หิ ปาปโก.

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลวแท้.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๗.

๓๘๐. ปาปมิตฺโต ปาปสฺโย ปาปอจฺจโร.

มีมิตรเลวมีเพื่อนเลว ย่อมมีมรรยาทและที่เกี่ยวเลว.

๑๕๘.

๓๘๑. ภริยา ปรมฺมา สขา.

ภริยาเป็นเพื่อนสนิท.

ถึ. ส. ๑๕/๕๑.

๓๘๒. นตฺถิ พาเล สหายตา.

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุ. ๑๔/๒๕๗. จุ. ฐ. ๒๕/๒๓, ๕๕.

๓๘๓. อตฺถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา.

เมื่อความต้องการเกิดขึ้น สหายเป็นผู้นำสุขมาให้.

จุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๓๘๔. สจฺจ ลภเถ นิปกํ สหายํ จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา.

ถ้าได้สหายผู้รอบคอบ ฟังพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗.

๓๘๕. โน เจ ลภเถ นิปกํ สหายํ เอโก จเร น จ ปาปานิ ภริยา.

ถ้าไม่ได้สหายผู้รอบคอบ ฟังเที่ยวไปคนเดียวและไม่ฟังทำความชั่ว.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗.

๒๐. ยางนาวรรค คือ หมวดขอ

๓๘๖. น เว ยางนติ สปรปลญา.

ผู้มีปัญญายอมไม่ขอเลย.

บุ. ชา. สตุตถ. ๒๗/๒๒๐.

๓๘๗. ยางโก อปรปิโย โหติ.

ผู้ขอยอมไม่เป็นที่รัก (ของผู้ถูกขอ).

วิ. มหาวีรย. ๑/๓๓๗. บุ. ชา. สตุตถ. ๒๗/๒๒๐.

๓๘๘. ยาง อททมปรปิโย.

ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้สิ่งที่เขาขอ ย่อมไม่เป็นที่รัก (ของผู้ขอ).

วิ. มหาวีรย. ๑/๓๓๗. บุ. ชา. สตุตถ. ๒๘/๒๒๐.

๓๘๙. เทสุโส จ โหติ อติยางนาย.

คนยอมเป็นที่เกลียดชังเพราะขอจัด.

วิ. มหาวีรย. ๑/๓๓๘. บุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๐.

๓๙๐. น ตัม ยางย สตุส ปิยัม ชิตีเส.

ไม่ควรขอสิ่งที่รู้ว่าเป็นที่รักของเขา.

วิ. มหาวีรย. ๑/๓๓๘. บุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๐๐.

๒๑. ราชวรรค คือ หมวดพระราชา

๓๕๑. ราชา รกฺขสฺส ปญฺณานิ.

พระราชา เป็นเครื่องปรากฏของแวนแคว้น.

ถึ. ส. ๑๕/๕๓.

๓๕๒. ราชา มุขํ มนุสฺसानิ.

พระราชา เป็นประมุขของประชาชน.

วิ. มหา. ๕/๑๒๔. ม. ม. ๑๓/๕๕๖. พุ. ส. ๒๕/๔๔๖.

๓๕๓. สพุพิ รกฺขิ สฺขิ โหติ ราชา เจ โหติ ฐมฺมิโก.

ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม ราษฎรทั้งปวงก็เป็นสุข.

อญ. จตุกก. ๒๑/๕๕. พุ. ชา. จตุกก. ๒๓/๑๕๒.

๓๕๔. กุทฺธิ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต ราชา รกฺขสฺส ปุชฺชิตो.

พระราชาผู้ไม่กริ้วตอบผู้โกรธ ราษฎรก็บูชา.

พุ. ชา. จตุกก. ๒๓/๑๕๓.

๓๕๕. สนนฺทุโร ขตฺติโย ตปติ.

พระมหากษัตริย์ทรงเครื่องรบ ย่อมสง่า.

ถึ. นิ. ๑๖/๓๓๑. พุ. ฐ. ๒๕/๖๓.

๓๕๖. ขตฺติโย เสฏฺโฐ ชเนตฺสุมิ เย โคตฺตปฏิสาริโน.

พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุด ในหมู่ชนผู้รังเกียจ

ด้วยสกุล.

ที. ปาฏิ. ๑๑/๑๐๓. ม. ม. ๑๓/๓๒. ถึ. ส. ๑๕/๒๒๕. ถึ. นิ. ๑๖/๓๓๑.

๓๕๗. ปุตตกัมม วิย ราชาโน ปชั รกขณตฺต สพฺพทา.

พระราชางรักษาประชาราษฎร์ ให้เหมือนบิดารักษาบุตร
ทุกเมื่อ.

นัย-ส. ส.

๒๒. วาจาบรรค คือ หมวดวาจา

๓๕๘. ททยสฺส สทิสี วาจา.

วาจาเช่นเดียวกับใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๓๘.

๓๕๙. โมกุโข กลฺยาณียา สาธุ.

เปล่งวาจางาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๐๐. มุตฺวา ตปฺปติ ปาปีกั.

คนเปล่งวาจาชั่ว ย่อมเดือดร้อน.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๐๑. ทฺฏฺจสฺส ผรุสา วาจา.

คนโกรธมีวาจาหยาบ.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๗๓.

๔๐๒. อภุคฺวาที นิริยํ อุเปตี.

คนพูดไม่จริง ย่อมเข้าถึงนรก.

บุ. ธ. ๒๕/๕๕.

๔๐๓. ตํโหวาเรน โสเจยฺย เวทิตพฺพํ.

ความสะอาด พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ.

นัย-บุ. อุ. ๒๕/๑๗๘.

๔๐๔. วาจิ มุญฺเจยฺย กลฺยาณี.

ควรเปล่งวาจางาม.

ตี. ส. ๑๕/๖๐.

๔๐๕. สณฺหํ กิริ อตฺถวตี ปมุญฺเจ.

ควรเปล่งวาจาไพเราะที่มีประโยชน์.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๕๐.

๔๐๖. ตเมว วาจิ ภาเสยฺย ยายตฺตานํ น ตาปเย.

ควรกล่าวแต่วาจาที่ไม่ยังตนให้เดือดร้อน.

ตี. ส. ๑๕/๒๗๘. บุ. สุ. ๒๕/๔๑๑.

๔๐๗. มนุญฺญเมว ภาเสยฺย.

ควรกล่าวแต่วาจาที่น่าพอใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๐.

๔๐๘. นามนุญฺญํ กุทาจนํ.

ในกาลไหน ๆ ก็ไม่ควรกล่าววาจาไม่น่าพอใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๐.

๔๐๕. วาจี ปมฺฤเจ กุสฺมึ นาทิวถึ.

ไม่ควรถ่วงวาทิตี ให้เกินกาล.

บุ. ชา. ทุก. ๒๓/๘๐. บุ. ส. ๒๕/๕๒๓. บุ. มหา. ๒๕/๖๒๒.

๔๑๐. น หิ มฺฤเจยฺย ปาปีกึ.

ไม่ควรถ่วงวาทิตีชั่วเลย.

บุ. ชา. ๒๓/๒๘.

๒๓. วิริยวรรค คือ หมวดเพียร

๔๑๑. กาลาคตฺตฺยจ น หาเปติ อตฺถึ.

คนขยัน ย่อมไม่พรั่นประโยชน์ซึ่งถึงตามกาล.

บุ. ชา. ฦก. ๒๓/๑๕๕.

๔๑๒. วิริเยน ทุกฺขมฺเจติ.

คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร.

บุ. ส. ๒๕/๓๖๑.

๔๑๓. ปฏฺฐูปการี ชฺรฺวา อฏฺฐาตา วินฺทเต ฦนึ.

คนมีธุระหมั่นทำการงานให้เหมาะเจาะ ย่อมหาทรัพย์ได้.

ถึ. ส. ๑๕/๓๑๖. บุ. ส. ๒๕/๓๖๑.

๔๑๔. อกิตาสฺ วินฺเท หทยสฺส สนฺตี.

คนไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบใจ.

บุ. ชา. เอก. ๒๓/๑.

๔๑๕. น นิพพินุฑยการิสุส สมมทตโต วิปจจติ.

ประโยชน์ยอมไม่สำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยเบื้อหน่าย.

ช. ขา. จตุตทาพีส. ๒๗/๕๓๓.

๔๑๖. อนิพพินุฑยการิสุส สมมทตโต วิปจจติ.

ประโยชน์ยอมสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบื้อหน่าย.

ช. ขา. จตุตทาพีส. ๒๗/๕๓๓.

๔๑๗. อถ ปจจนา กुरुเต โยคัม กิจเจ อวาสุ สีทติ.

ถ้าทำความเพียรในกิจการล่าหลัง จะจมอยู่ในวิบัติ.

ช. ขา. วิส. ๒๗/๔๓๔.

๔๑๘. หियโยติ หियยติ โปโส ปเรติ ปรีหายติ.

คนที่ผิดวันว่าพຽงนี้ ย่อมเสื่อม ยิ่งว่ามะรืนนี้ ก็ยิ่งเสื่อม.

ช. ขา. วิส. ๒๗/๔๖๖.

๔๑๙. อชเชว กิจจมาตปโป.

ควรรีบทำความเพียรในวันนี้.

ม. อุ. ๑๔/๓๔๘. ช. ขา. มหา. ๒๘/๑๖๕.

๔๒๐. วายเมถว ปุริโส ยาว อตถสสุ นิปปทา.

บุรุษพึงพยายามไปกว่าจะสำเร็จประโยชน์.

ถ. ส. ๑๕/๓๓๐.

๔๒๑. กเรยย โยคัคิ ชุมมปมตโต.

ผู้ไม่ประมาท ควรทำความเพียรให้แน่วแน่.

นัย-ช. ขา. ทุก. ๒๗/๗๘.

๔๒๒. ขตา ขตา ขตุถ ลภถ อตุถิ ตตา ตตา ตตุถ ปรุกกเมยย.

พึงได้ประโยชน์ในทีใด ด้วยประการใดๆ ควรบากบั่นในที่
นั้น ด้วยประการนั้น ๆ.

อง. ปญจก. ๒๒/๗๐. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๗/๑๘๐.

๒๔. เวรวรรค คือ หมวดเวร

๔๒๓. เข เวริ อุปนยฺหนฺติ เวริ เตสํ น สมฺมตฺติ.

เวรของผู้จองเวร ย่อมไม่ระงับ.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. นัย-ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. นัย-ขุ. ชา. ปญจก. ๒๗/๑๘๒.

๔๒๔. เข เวริ นฺอุปนยฺหนฺติ เวริ เตสฺสูปสมฺมตฺติ.

เวรของผู้ไม่จองเวร ย่อมระงับได้.

นัย-ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. นัย-ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. นัย-ขุ. ชา. ปญจก. ๒๗/๑๘๒.

๔๒๕. อเวเรน จ สมฺมตฺติ.

เวรย่อมระงับด้วยไม่มีเวร.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๗/๑๘๒.

๔๒๖. น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมตฺติธ กุทาจนํ.

ในกาลไหน ๆ เวนในโลกนี้ย่อมระงับด้วยเวรไม่ได้เลย.

วิ. มหา. ๕/๓๓๖. ม. อุป. ๑๔/๒๕๗. ขุ. ฐ. ๒๕/๑๕. ขุ. ชา. ปญจก. ๒๗/๑๘๒.

๒๕. ตัจจวรรค คือ หมวดความสัตย์

๔๒๗. สจฺจํ หเว สาธุศรี รสํ.

ความสัตย์นั้นแล ดีกว่ารสทั้งหลาย.

ถึ. ส. ๑๕/๕๘. พุ. ชา. ๒๕/๓๖๐.

๔๒๘. สจฺจํ เว อมตา วาจา.

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย.

ถึ. ส. ๑๕/๒๗๘. พุ. เถร. ๒๖/๔๓๔.

๔๒๙. สจฺเจน กิตฺตี ปฺปโปติ.

คนได้เกียรติ (ชื่อเสียง) เพราะความสัตย์.

ถึ. ส. ๑๕/๓๑๖. พุ. สุ. ๒๕/๓๖๑.

๔๓๐. สจฺเจน อตุเถ จ รมฺเม จ อหุ สฺนฺโต ปติฏฺฐิตา.

สัตบุรุษได้ตั้งมั่นในความสัตย์ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม.

ถึ. ส. ๑๕/๒๗๘. พุ. สุ. ๒๕/๔๑๒. พุ. เถร. ๒๖/๔๓๔.

๔๓๑. สจฺจมนฺรฺกฺเขยฺย.

พึงตามรักษาความสัตย์.

ม. อุป. ๑๔/๔๓๖.

๒๖. สติวรรค คือ หมวดสติ

๔๓๒. สติ โลกสุมิ ชาคโร.

สติเป็นธรรมเครื่องตั้งอยู่ในโลก.

ถึ. ส. ๑๕/๖๑.

๔๓๓. สติ สพุพตุถ ปตุถียา.

สติจึปรารธนาในที่ทั้งปวง.

ว. ว.

๔๓๔. สติมโต สทา ภทฺทึ.

คนผู้มีสติ มีความเจริญทุกเมื่อ.

ถึ. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๕. สติมา สุขเมธติ.

คนมีสติ ย่อมได้รับความสุข.

ถึ. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๖. สติมโต สุเว เสยฺโย.

คนมีสติ เป็นผู้ประเสริฐทุกวัน.

ถึ. ส. ๑๕/๓๐๖.

๔๓๗. รกฺขมาโน สโต รกฺเข.

ผู้รักษา ควรมีสติรักษา.

ส. ส.

๒๗. สัทธาवरค คือ หมวดศรัทธา

๔๓๘. สทฺธา พนฺชติ ปาถะยฺย.

ศรัทธารวบรวมไว้ซึ่งเสบียง (คือกุศล).

ถ. ส. ๑๕/๖๑.

๔๓๙. สทฺธา สาธฺ ปตฺถิจิตฺตา.

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ.

ถ. ส. ๑๕/๕๐.

๔๔๐. สุขฺา สทฺธา ปตฺถิจิตฺตา.

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้.

พ. ธ. ๒๕/๕๙.

๔๔๑. สทฺธิธฺ วิตุตฺติ ปุริสสุตฺต เสฏฺฐิ.

ศรัทธาเป็นทรัพย์ประเสริฐของคนในโลกนี้.

ถ. ถ. ๑๕/๕๘. พ. สุ. ๒๕/๓๖๐.

๔๔๒. สทฺธา ทฺตฺติยา ปุริสสุตฺต โหติ.

ศรัทธาเป็นเพื่อนสองของคน.

ถ. ส. ๑๕/๓๕, ๕๒.

๒๘. สันตคุณวิวรรค คือ หมวดสันโดษ

๔๔๓. สันตคุณจิ ปรมิ ฌน.

ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๔๔. ตุกฺกจิ สุขา อิตริตเรน.

ความสันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นำสุขมาให้.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๔๕. สุโข วิเวโก ตุกฺกสฺส สุตตมมสฺส ปสฺสโต.

ความสงบของผู้สันโดษ มีธรรมปรากฏ เห็นอยู่ นำสุขมาให้.

วิ. มหา. ๔/๖. บุ. อุ. ๒๕/๘๖.

๔๔๖. ยิ ลทฺธิ เตน ตุกฺกพฺพิ.

ได้สิ่งใด พอใจด้วยสิ่งนั้น.

วิ. ภี. ๓/๕๖. บุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๔.

๔๔๗. สลาภิ นาติมณฺเฑยฺย.

ไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน.

บุ. ฐ. ๒๕/๖๕.

๒๕. สมณวรรค คือ หมวดสมณะ

๔๔๘. สมณิธ อรณา โลก.

สมณะในศาสนาี้ ไม่เป็นข้าศึกในโลก.

ต้. ศ. ๑๕/๖๑.

๔๔๙. น หิ ปพพชิตโต ปรูปชาติ สมโณ โหติ ปริ วิหะยนโต.

บรรพชิตฆ่าผู้อื่นเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นสมณะเลย.

ที. มหา. ๑๐/๕๗. พุ. ธ. ๒๕/๔๐.

๔๕๐. อสญญโต ปพพชิตโต น สาธุ.

บรรพชิตผู้ไม่สำรวม ไม่ดี.

พุ. ชา. วิส. ๒๗/๔๔๖.

๔๕๑. อเปโต ทมสจฺเจน น โส กาสาวมรหติ.

ผู้ปราศจากทมะและสังจะ ไม่ควรครองผ้ากาสาвање.

พุ. ธ. ๒๕/๑๖. พุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๓. พุ. เถร. ๒๖/๔๐๐.

๔๕๒. อุเปโต ทมสจฺเจน ส เว กาสาวมรหติ.

ผู้ประกอบด้วยทมะและสังจะนั้นแล ควรครองผ้ากาสาвање.

พุ. ธ. ๒๕/๑๖. พุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๓. พุ. เถร. ๒๖/๔๐๐.

๔๕๓. สุภาสิตทุชชา อีสโย.

ถึยี้ทั้งหลาย มีสุภาษิตเป็นธงชัย.

ต้. นิ. ๑๖/๓๒๖. อง. จตุกก. ๒๑/๖๖. พุ. ชา. อีสตี. ๒๘/๑๕๒.

๔๕๔. สมโน อสฺส สุตฺตสมโน.

สมณะ พึงเป็นสมณะที่ดี.

วิ. มหาวิภงฺก. ๑/๒๕๘.

๔๕๕. สามณฺเณ สมโน ทิฏฺฐเจ.

สมณะ พึงตั้งอยู่ในภาวะแห่งสมณะ.

ต. ต.

๓๐. สามัคคีวรรค คือ หมวดสามัคคี

๔๕๖. สุขา สงฺฆสมฺมุติ สามคฺคี.

ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๑. บุ. อิติ. ๒๕/๒๓๘. อัง. ทสก. ๒๔/๘๐.

๔๕๗. สมคฺคานํ ตโป สุขโ.

ความเพียรของผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๔๕๘. สพฺเพสํ สงฺฆมฺภูตานิ สามคฺคี วุฑฺฒิสาทิกิ.

ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ.

ต. ต.

๓๑. สัตถรรค คือ หมวดศีล

๔๕๕. สัตถ์ ยาว ชรา สาธุ.

ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จทราบเท่าชรา.

ต้. ศ. ๑๕/๕๐.

๔๖๐. สุขุม ยาว ชรา สัตถ์.

ศีลนำสุขมาให้ทราบเท่าชรา.

บุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๖๑. สัตถ์ กิเรว กลุยาณิ.

ท่านว่าศีลนั้นเทียว เป็นความดี.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๖๒. สัตถ์ โลก อนุตฺตริ.

ศีลเป็นเยี่ยมในโลก.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘.

๔๖๓. สัตถ์ เวน สัตถ์ เวทิตพฺพิ.

ศีลพึงรู้ได้เพราะอยู่ร่วมกัน.

นัย-บุ. อุ. ๒๕/๑๗๘.

๔๖๔. สาธุ สพฺพตฺถ สัตถ์.

ความสำรวมในที่ทั้งปวง เป็นดี.

ต้. ศ. ๑๕/๑๐๖. บุ. ฐ. ๒๕/๖๔.

๔๖๕. สลณมโต เวรํ น จียติ.

เมื่อคอยระวังอยู่ เวรย่อมน่าก่อกวน.

ที. มหา. ๑๐/๑๕๕. พุ. อุ. ๒๕/๒๑๕.

๔๖๖. สิลํ รกเขยฺย เมธาวิ.

ปราชญ์พึงรักษาศีล.

พุ. อิติ. ๒๕/๒๘๒.

๓๒. สุขวรรค ก็อ หมวดสุข

๔๖๗. สพฺพคฺคตํ ทฺกฺขสฺส สฺขํ ปหานํ.

ละเหตุทุกขได้ เป็นสุขในที่ทั้งปวง.

พุ. ฐ. ๒๕/๕๕.

๔๖๘. อพฺยาปชฺฌํ สฺขํ โลก.

ความไม่เบียดเบียน เป็นสุขในโลก.

วิ. มหา. ๔/๖. พุ. อุ. ๒๕/๘๖.

๔๖๙. เตสํ วุปฺสโม สฺโข.

ความสงบระงับแห่งสังขารนั้น เป็นสุข.

ตี. ส. ๑๕/๘. พุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๑.

๔๗๐. นตฺถิ สนฺตฺติปริ สฺขํ.

ความสุข (อื่น) ยิ่งกว่าความสงบ ไม่มี.

พุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๗๑. นิพพานัน ปรมมํ สุขํ.

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง.

ม. ม. ๑๓/๒๘๑. ขุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๗๒. สุขो พุทธานํ อุปปาโท.

ความเกิดขึ้นแห่งท่านผู้รู้ทั้งหลาย นำสุขมาให้.

ขุ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๔๗๓. สุขา สทุทมมเทสนา.

การแสดงสักขธรรม นำความสุขมาให้.

ขุ. ฐ. ๒๕/๔๑.

๔๗๔. อทสฺสเนน พาลานํ นิจฺจเมว สุขิํ ลียา.

จะพึงมีความสุขเป็นนิตย์ ก็เพราะไม่พบเห็นคนพาล.

ขุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๗๕. สุขํ สุปติ พุทฺโธ จ เยน เมตฺตา สุภาวิตา.

ผู้เจริญเมตตาดีแล้ว ย่อมหลับและตื่นเป็นสุข.

ว. ว.

๔๗๖. น เว อนตฺถกฺกุสเลน อตฺถจฺริยา สุขาวหา.

การประพฤติประโยชน์กับคนไม่ฉลาดในประโยชน์ ไม่นำสุขมาให้เลย.

ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๑๕.

๓๓. เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา

๔๗๗. วิสุตาสา ภยมนุเวติ.

เพราะความไว้ใจ ก็จึงตามมา.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๔๗๘. อติจิรั นิวาเสน ปิโย ภวติ อปิปิโย.

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป คนที่รักก็มักหน่าย.

บุ. ชา. เทรส. ๒๗/๓๔๗.

๔๗๙. ยัม เว เสวติ ตาทิโส.

คบคนใด ก็เป็นเช่นคนนั้นแล.

ว. ว.

๔๘๐. เอกรตุตํ ทูวिरตุตํ वा ทุกขं วสติ เวรिसु.

อยู่ในพวกไพร่คั้นเดียวหรือสองคั้น ก็เป็นทุกข์.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๔.

๔๘๑. ทุกุโข พาเลहि สิวาโส อมิตเตเนว สพุพพา.

อยู่ร่วมกับพวกพาล นำทุกข์มาให้เสมอไปเหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๘๒. ธีโร จ สุขสิวาโส ญาตินิว สมากโม.

อยู่ร่วมกับปราชญ์ นำสุขมาให้เหมือนสมาคมกับญาติ.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๘๓. สุโข หนเว สปุริเสน สงคโม.

สมาคมกับสัตบุรุษ นำสุขมาให้.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๕.

๔๘๔. นิหิยติ ปุริโส นิหีนเสวี.

ผู้คบคนเลว ย่อมเลวลง.

อง. ติก. ๒๐/๑๕๘.

๔๘๕. ทุกโข พาเลหิ สงคโม.

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.

๔๘๖. น สงคโม ปาปชเนน เสยโย.

สมาคมกับคนชั่ว ไม่ดีเลย.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๖๑.

๔๘๗. ภาทุโท สปุริเสหิ สงคโม.

การสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ.

บุ. เถร. ๒๖/๔๐๕.

๔๘๘. น ปาปชนลัเสวี อจุนุตสุขเมธติ.

ผู้ไม่คบหาคนชั่ว ย่อมได้รับสุขส่วนเดียว.

บุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๖.

๔๘๙. พาลสงคตจารี หิ ที่มมทธาน โสจติ.

ผู้เที่ยวสมาคมกับคนพาล ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน.

บุ. ฐ. ๒๕/๔๒.

๔๕๐. ยตุถ เวรี นิวิสติ น วเส ตตุถ ปณฺหิโต.

ไพรอยู่ในที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น.

จุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๔.

๔๕๑. สงฺเกถว อมิตฺตสฺมี มิตฺตสฺมิปิ น วิสฺสเส.

กวางระวางในศัตรู แม้นมิตรก็ไม่ควรไว้ใจ.

จุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๗.

๔๕๒. น วิสฺสเส อวิสฺสภูจฺ วิสฺสภูเจปิ น วิสฺสเส.

ไม่ควรไว้ใจในคนไม่คุ้นเคย แม้นคนคุ้นเคย ก็ไม่ควรไว้ใจ.

จุ. ชา. เอก. ๒๗/๓๐.

๔๕๓. อนตุถา เหว วฑฺฒนฺติ พาลํ ปจฺจุปเสวโต.

เมื่อคบหากคนพาล ย่อมมีแต่ความฉิบหาย.

นัย. จุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.

๔๕๔. นาสุมเส กตปาปมฺหิ.

ไม่ควรไว้ใจคนทำบาป.

จุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๕. นาสุมเส อติกวาทิเน.

ไม่ควรไว้ใจคนพูดพล่อย ๆ.

จุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๖. นาสุมเส อตฺตตุถปญฺณมฺหิ.

ไม่ควรไว้ใจคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว.

จุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๗. อติสนุเตปิ นาสุมเส.

ไม่ควรไว้ใจคนที่แสวงทำสงบเสงี่ยม.

บุ. ชา. ทสก. ๒๗/๒๕๐.

๔๕๘. อเปตจิตฺเตน น สมฺภเชยฺย.

ไม่ควรคบกับคนสิ้นคิด.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๘๔.

๔๕๙. น สนฺถวํ กาปุริเสน กยิรา.

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว.

บุ. ชา. ทุก. ๒๗/๕๕.

๕๐๐. มาสุสุ พาเลน สงฺกจฺจฺฉิ อมิตฺเตเนว สพุพฺพา.

อย่าสมาคมกับคนพาลซึ่งเป็นดังศัตรูทุกเมื่อ.

บุ. ชา. นวก. ๒๗/๒๖๕.